

Kylä- talous

Yhteisötalouden
käsikirja

Yhteisötalouden esimerkit ovat seuraavien kirjoittajien käsialaa:

Barbro Grannabba, Såka byagård

Helena Lammensivu, Tennilän kansakoululla harrastetaan ja hoidetaan lapsia

Tauno Linkoranta, Velkuan Kummeli on kuntalaisten olohuone

Tauno Linkoranta, Saksalan kylän uutta ja vanhaa kylätaloutta

Matti Mustajärvi, Härkänevan kylätalous

Mari Norrvik, Eftis i Dagsmark

Maija Pietilä, Tuiskulan kesäteatteri

Kari Rekilä, Sodankylän Lokan kylä - kylä, joka ei suostunut häviämään

Anna-Katriina Salmikangas, Nakertaja-Hetteenmäki - yhteissuunnittelusta yhteistoimintaan

Ilkka Sirén, Jupiter-stiftelsen - ett socialt företag med arbete, inlärnning och stöd

Ann-Sofie Smeds-Nylund, Yttemark bybutik

Suvi Tauriainen, Vaarankylän kyläyhdistys, Paltamo, Kainuu

Kaija Viiru, Kimara - työn ja tekijän kohtaupaikka

Sanne Wikström, Hangöudds arbetsandelslag

Sanne Wikström, Leppäkerttu

Sirpa Vähäuski, Osuuskunta Toimitupa, Miehikkälä, Kymenlaakso

Cia Åström, Nicemedia

Artikkelit kokonaisuudessaan sekä käsikirja ovat nähtävissä osoitteissa

<http://www.kylatoiminta.fi/kylatalous> ja

<http://www.ssc.fi/lokalutveckling>.

ISBN 952-99135-9-1

Teksti: Margita Lukkarinen

Toimittaja: Ann-Sofie Smeds-Nylund

Käännös: Elina Hesso, Osuuskunta Sataosaajat

Ulkoasu ja taitto: Seppo Vartiainen, Pellervon Julkaisupalvelu Oy

Paino: Suomen Graafiset Palvelut Oy, Kuopio 2004

Sisällysluettelo

1. Alkusanat	4
2. Johdanto	
Yhteisötalous Suomessa	6
Uudet osuuskunnat	7
Yhdistyksiä ja säätiöitä	7
Paikallinen kehitys ja työllistyminen	9
Yhteistyö julkisen sektorin kanssa	11
3. Unelmat ja visiot	13
Saksala jää henkiin	13
Kansallispuisto loi muutospaineita	14
Julkinen sektori liikellepanijana	15
Viihtyvyyttä yhteissuunnittelulla	16
Onnistunut ratkaisu Velkualla	17
Voittaa tai hävitä	19
4. Aktivoida ja argumentoida	21
Kyläkauppaa tarvitaan	22
5. Kouluttaa ja opastaa	24
Koulutus tekee tavoitteista konkreettisia	25
6. Kehittää ja toimia	27
Monimuotoisuus kannattaa	28
Kylätoiminta on tärkeää	28
Paikalliset tarpeet otetaan huomioon	29
Paikalliset voimat saadaan mukaan	31
Pito- ja juhlapalvelu täydentää	31
Työosuuskunnat työllistävät	32
Talouden hallinta	34
7. Sopimukset ja rahoitus	35
Kun koulu on uhattuna	36
Alussa tarvitaan rahaa	37
Ennakkoluulottomia virkamiehiä	38
Iltapäiväkerho vetää mukaan	39
Hankerahoitus yhä tärkeämpää	40
Omistaa ja hallita	41
8. Edetä vai perääntyä	43
Yhteiskunnallinen hyöty	44
Vedetään yhtä köyttä	45

Tämän käsikirjan ruotsinkielisen version on tuottanut Svenska Studiecentralen Svenska Österbottens POMO+ -ohjelman osarahoi-
tuksella. Suomenkielisen version taiton ja painotyön on rahoittanut
Suomen Kylätoiminta ry:n hallinnoima Kylätalous-EQUAL-hanke.

1. Alkusanat

Jäljelle jää se mahdollisuus, että jo kuultavan protestin pohjana oleva vaisto osoittautuu kyllin vahvaksi murtamaan nykyisen suuntauksen ja viemään kehitystä toiseen suuntaan. En ensi sijassa ajattele niin sanoakseni ulkopuolelta tulevaa protestia, jota erilaiset "ruohonjuuritason" liikkeet edustavat. Voin kannattaa monia niistä. Ne ovat sivilisaatiomme huono omatunto, joka muistuttaa meitä katoamassa olevista arvoista. Mutta ne eivät vielä ole riittävän selkeästi jäsennehtyjä, jotta voisin uskoa niillä olevan "tulevaisuuden käsissään". Ne ovat myös järjenvastaiseen ja sekasortoiseen vivahtavia, mikä joskus voi tuntua pahaenteiseltä. Toivoni, jos minulla sitä on, pohjautuu kehitystä vastustavaan protestiin, joka lähtee niin sanotusti sisältä päin, siitä voimasta, jota pidän myös nyt vallitsevan suuntauksen vahvimpana vaikuttimena: ihmisen järkipärisistä taipumuksista.

(G H von Wright, 1986, Tiede ja ihmisjärki)

Kun julkinen sektori säästää, on maaseudun, saariston ja haja-asutusalueiden väestölle suunnatuilla palveluilla taipumus vähentyä. Väestöpohja ei yleensä riitä turvaamaan markkinataloudellisia ratkaisuja perinteisessä mielessä. Tässä vaiheessa käännetään katseet usein yhteisötalouden suuntaan. Yhdistykset ja järjestöt voivat tuottaa hyvinvointipalveluja ja sen lisäksi luoda työpaikkoja.

Yllä oleva lainaus von Wrightin Tiede ja ihmisjärki - kirjasta on epäilevä sen suhteen, miten vaihtoehtoliikkeet voivat vaikuttaa yhteiskunnan tapahtumiin. Onkin täysi syy kehittää käytössä olevia työmuotoja. Tämä käsikirja on osa sitä kehitystyötä.

Yhteisötalouden kehittämiseksi on käynnissä joukko hankkeita. Yksi keskeisistä on Suomen Kylätoiminta ry:n SYTYn, kylätaloutta käsittelevä EQUAL - hanke vuosina 2003-2004. Tämä projekti pyrkii luomaan kylätasolla yhteisötalouden mallia ja kohottamaan pätevyyttä alalla. Se kattaa koko maan ja joka maakunnassa on os aikaisesti palkattu kyläasiamies. Hanke on kaksikielinen ja Pohjanmaan sekä läntisen että itäisen Uudenmaan ruotsinkieliset kyläasiamiehet muodostavat oman verkoston. Samanaikaisesti on pilotteilyssä käynnissä projekti, jossa testataan erilaisia paikallisen kehityksen menetelmiä. Tämä hanke soveltaa myös sosioekonomisia menetelmiä. Sekä Pellervossa että Suomen ruotsinkielisen osuustoiminnan puolella on myös uusosuustoimintaan liittyviä hankkeita.

Yhteisötaloutta koskevassa työssä on puutetta välineistä, esimerkiksi käsikirjoista. Sen vuoksi olemmekin koonneet käytännöllisen käsikirjan, joka on nimenomaan laadittu niille paikallistason ihmisille, jotka haluavat löytää sosioekonomisia ratkaisuja.

*Kuva 1:
Nakertaja-Hetteenmäen
kyläyhdistyksen luonto-
polku.*

Käsikirjaa laatiessamme olemme pyrkineet saamaan mukaan monia asiantuntevia ihmisiä ja järjestöjä. Maamme kyläasiamiehet kokosivat kesällä 2003 listan hyvistä yhteisötalouden esimerkeistä. Työryhmä valitsi yritykset, jotka edustivat eri alueita, yhtiömuotoja, ylläpitojärjestöjä ja tarkoitusperiä.

Sen jälkeen kyläasiamiehet itse kirjoittivat artikkelinsa yhteisötaloutta kuvaavista paikallisista esimerkeistä tai palkkasivat jonkun asiantuntijan alueeltaan kirjoitustyöhön. Sitä mukaan kun artikkelit tulivat valmiiksi, ne julkaistiin verkkosivuilla, jotta ne olisivat luonteeltaan niin samantyyppisiä, että niitä voitaisiin työstää edelleen.

Margita Lukkarinen kirjoitti käsikirjan teoriaosion ja valaisi sitä esimerkeillä kyläasiamiesten artikkeleista. Lukkarinen käänsi samanaikaisesti ne tekstit, jotka kyläasiamiehet olivat kirjoittaneet suomeksi. Lukkarisen teksti kiersi asiantuntijaryhmässä kommentteja varten ja nyt esillä olevassa tekstissä kommentit on otettu huomioon. Käsikirjassa kirjoittaja viittaa Sokojan Kylätalo- ja päiväkotiyhdistykseen ja kommentit perustuvat omiin, kymmenen vuoden aikana saatuihin kokemuksiin toiminnasta.

2. Johdanto

Ainoa ilo maailmassa on aloittaminen.

(Ceasar Pavese)

Yhteisötalous on käsite, jota hyvin yleisesti käytetään eurooppalaisissa yhteyksissä määrittelemään taloudellista toimintaa, jota ei ensi kädessä harjoiteta voittomielessä vaan pikemminkin kannustimena on yhteisöllisyys, demokraattisuus ja solidaarisuus. Organisaatioita, joiden yleisesti katsotaan kuuluvan yhteisötalouteen, ovat osuuskunnat, yhdistykset, säätiöt ja keskinäiset yhtiöt. Osuuskunnat ja keskinäiset yhtiöt ovat liikeyrityksiä, mutta demokraattisen johtamistapansa ansiosta sekä siksi, että niitä perustetaan jäsentensä talouden tukemiseksi, ne ovat sopivia myös yhteisötaloudessa.

Näiden järjestöjen osuus Euroopan työllisyydestä on 10 prosenttia ja niillä on melkein 9 miljoonaa työntekijää. Suomessa osuus on 7 prosenttia työllisyydestä, noin 4 prosenttia osuuskunnissa ja noin 3 prosenttia yhdistyksissä. Yhteisötalouden merkitys on hyvin tärkeä paikallistason työllistämisessä.

Yhteisötalous laajenee kaikkialla ja siitä on viime vuosina tullut Euroopassa yhä näkyvämpi taloudellisissa ja yhteiskunnallisissa yhteyksissä. EU-komissio on myös antanut sille huomiota ja painottanut sen merkitystä, kun kysymyksessä on työllistyminen yrittäjänä mutta myös, kun paikallinen kehitys ja sosiaalinen hyvinvointi sekä kansalaisten osallisuus ovat kysymyksessä.

Yhteisötalous koostuu järjestöistä ja yrityksistä, joissa ihmiset ovat toiminnan keskipisteessä. Tavoitteita toteutetaan jäsenten tarpeet huomioon ottavissa yhteisöllisesti ja demokraattisesti johdetuissa yrityksissä, joissa jäsenet ovat osallisia ja heillä on oikeus päättää yhdessä yrityksen asioista.

Näin luodaan mielekästä työtä ja laadukkaita työpaikkoja, joissa keskeistä on yhteisön eheyttäminen, sosiaaliturva ja paikallinen kehitys. Samalla luodaan palveluja sinne, missä niitä tarvitaan ja paikataan julkisen sektorin jättämiä aukkoja, esimerkiksi kun toimintaa on lakkautettu taloudellisten edellytysten puuttuessa.

Koska toiminta on vahvasti ankkuroitunut paikallistasolle, on aina ollut luonnollista edistää yhteistyötä ja kumppanuutta julkisen sektorin, paikallisviranomaisten, ammattiyhdistysten ja yksityisyri-tysten kanssa. Suotuisia kasvuolosuhteita yhteisötaloudelle ovat luoneet ennen kaikkea toimiminen yhdessä julkisen sektorin kanssa sekä paikalliset, alueelliset, kansalliset ja eurooppalaiset verkostot. Myös EU-komissio on tuonut yhteisötaloutta näkyviin ja edistänyt sitä suurin toimenpitein.

Yhteisötalous Suomessa

Suomessa on pitkä kokemus yhteisötaloudesta. Monet yhdistykset, säätiöt ja osuuskunnat ovat tuottaneet tavaroita ja palveluja juuri kuvattujen periaatteiden mukaisesti ja ne kuuluvat selkeästi yhteisötalouden toimintaan ja järjestöihin. Sekä yhdistys- että osuuskuntasektorilla on satavuotiset perinteet ja ne ovat luoneet maassa hyvinvointia samalla, kun ne ovat vaikuttaneet paikalliseen kehitykseen, lisänneet palvelutuotannon monimuotoisuutta ja luoneet sosiaalista yhteishenkeä.

Osuustoimintasektori myötävaikutti ratkaisevasti maan jälleenrakentamiseen sotavuosien jälkeen. Nykyään suuret alueelliset ja kansalliset kuluttaja- ja tuottajaosuuskunnat sekä osuuspankit ja keskinäiset vakuutusyhdistykset ovat saaneet alkunsa paikallisesta aloitteesta tyydyttämään paikallisia tarpeita. Vaikka Suomen perinteinen osuustoiminnallinen sektori ei kuulu yhteisötalouteen, ovat lähtökohdat ja yhtäläisyydet selkeitä, ne toimivat samojen periaatteiden mukaan ja niillä on samanlaisia arvostuksia kuin yhteisötalouden uusilla toimijoilla.

Uudet osuuskunnat

Muun muassa osuustoiminnan katto-organisaation, Pellervo-Seuran, tukemana ja työministeriön ja eri EU -ohjelmien rahoituksella on maassa syntynyt laaja uusien osuuskuntien verkko. Pellervo-Seuran ylläpitämän rekisterin mukaan vuoden 1987 jälkeen on perustettu yli 2300 uusosuuskuntaa mitä vaihtelevimmille sektoreille. Näistä runsaat 1900 on edelleen aktiivisia. Suurin osa osuuskunnista, yli 600, on niin sanottuja työ-, palvelu- ja asiantuntijaosuuskuntia, jotka myyvät jäsentensä palveluita. 620 vesiosuuskuntaa on perustettu samoina vuosina turvaamaan vesihuoltoa lähinnä haja-asutusalueilla.

*Kuva 2:
Sosiaaliohjaaja
Kaija Viiru vuonna
2000 rekisteröidyn
työosuuskunta Ki-
maran vanhuk-
sille tarkoitetussa
harrastustilassa.*

Markkinointiosuuskuntien määrä on noin 290 ja kulttuuri- ja viestintäalalla on 120 uusosuuskuntaa. Maaseudulla on hankinta-osuuskuntien määrä lisääntynyt voimakkaasti, lisäksi löytyy joukko osuustoiminnallisia konerinkejä sekä yhä enenevästi energia-osuuskuntia. Sosiaali- ja hyvinvointipalvelusektorillakin syntyy osuuskuntia ja niitä on nyt 67 (Pellervon rekisteri per 31.12.2003).

Melkein kymmenesosa vuoden 1987 jälkeen perustetuista osuuskunnista toimii Helsingissä. Myös Tampereella, Jyväskylässä ja Kajaanissa on oltu aktiivisia - niin kuin ylipäätään kaikkialla, missä on tarjolla koulutusta ja neuvontaa tai kokemuksia osuuskunnan perustamisesta ja toiminnasta.

Suomen uusosuustoiminnan edustajilla on oma edunvalvontajärjestö, Osuustoiminnan Kehittäjät - Coop Finland ry. Yhdistykseen kuuluu sekä henkilö- että järjestöjäseniä, jotka toimivat aktiivisesti sektorin kehittämiseksi. Coop Finland on vuodesta 2003 lähtien ollut Pellervo-Seuran jäsen, ja jo muutaman vuoden ajan Coop Finland on ollut jäsenenä Brysselissä pääkonttoriaan pitävässä CECOPissa, joka on Euroopan työosuuskuntien ja sosiaalisten yritysten kattojärjestö.

Järjestön aloitteesta on perustettu REVES, Euroopan kaupunkien, alueiden ja eurooppalaisen yhteisötalouden verkosto. REVESin tavoitteena on kehittää yhteisötaloutta Euroopassa. Se on merkittävästi tuonut esiin yhteisötaloutta ja saanut sille vastakaikua mutta myös aktivoinut uusia kaupunkeja, alueita ja yhteisötalouden järjestöjä mukaan toimintaan. Verkostolle on luonteenomaista, että sekä julkisen sektorin (kunta, kaupunki, alue) että yhteisötalouden (yhdistys, säätiö, osuuskunta) on oltava edustettuina voidakseen säilyttää jäsenyytensä. Suomesta ovat jäseninä Kokkolan kaupunki ja osuuskunta Osuuskunta Naistentalo sekä Vaasan kaupunki ja työsaatiö Jupiter.

Yhdistyksiä ja säätiöitä

Erään sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman EU -maiden kolmatta sektoria käsittelevän selvityksen (Julkaisut 1999:2) mukaan yhdistyksiä ja säätiöitä on luettu kuuluvaksi kolmanteen sektoriin ja jopa uusosuuskuntien katsotaan täyttävän John Hopkins-Instituutin laatiman kansainvälisen selvityksen kriteerit. Tämän selvityksen nojalla on Suomen kolmas sektori eurooppalaisen vertailun keskikastia. Sen osuus BKT:stä toimintakustannusten pohjalta on 3,9 prosenttia ja 3,8 miljardia euroa. Sektorin palkkaama henkilökunta on 3,1 prosenttia työssäkävystä työvoimasta. Kolmas sektori työllistää 67 000 henkilöä, kun työtillaisuudet muutetaan kokopäivätyöksi.

Tarkasteltaessa lähemmin toimintasektoreita käy ilmi, että hyvinvointipalvelut, koulutus, terveydenhoito ja sosiaaliset palvelut kattavat kolme viidesosaa koko kolmannesta sektorista. Muita taloudellisessa mielessä merkittäviä osasektoreita ovat kulttuuri ja vapaa-ajantoiminta sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittaminen.

Sosiaali- ja terveydenhoidon vapaaehtoissektorin merkitys ilmenee vieläkin selkeämmin kun tarkastellaan työllistämistä eikä toiminnan kuluja. Sektorin osuus näin tarkasteltuna on kokonaista kaksi kolmasosaa. Kun lisätään vapaaehtoistyön omanpanostus, joka on muutettu työpanokseksi, saadaan luvuksi 77 000 vuosityötillaisuutta. Vapaaehtoispanoksen arvioidaan olevan 2,1 miljardin euron arvoinen.

Kolmannen sektorin toimintaa rahoitetaan yhden kolmasosan verran julkisen sektorin antamalla avustuksilla ja kolme viidesosaa

*Kuva 3:
Jo 30 vuotta toimineen
Tuuskulan kesäteatterin
ohjelmalehtinen. Kesä-
teatterista
saatavilla tuloilla rahoitetaan suuri osa kylän
vapaa-ajantoiminnasta.*

saadaan sektorin omasta toiminnasta - jäsenmaksut mukaan luetuina. Seitsemän prosenttia tuloista saadaan lahjoituksina. Julkisen sektorin osuus on selkein sosiaali- ja terveydenhoidon rahoituksessa.

Suomen ruotsinkielisellä alueella tuotetaan koko joukko sosiaali- ja terveydenhoidon palveluista yhdistysten ja säätiöiden voimin. Mutta muutkin yhtiömuodot harjoittavat paikalliseen kehitykseen ja mm. palveluiden tuottamiseen liittyvää toimintaa, esimerkiksi osakeyhtiöt, joilla on samat tavoitteet ja toimintatavat kuin yhteisötalouden järjestöillä.

Viime vuosien aikana on perustettu yhä useampia säätiöitä koordinoimaan työllisyyttä edistävää toimintaa ja työpajoja, jotta vaikeasti työllistyville ja vammaisille henkilöille saadaan tehokkaampia palveluja. Nämä säätiöt toimivat miltei sosiaalisten yritysten tavoin.

Paikallinen kehitys ja työllistäminen

Monissa EU -ohjelmien tutkimusraporteissa ja arvioinneissa on painotettu paikallistason merkitystä työllistämässä. EU-komissio on ottanut käyttöön sekä monivuotisia ohjelmia että yksittäisiä toimenpiteitä edistämään yhteisötalouden kehitystä. Muun muassa EU:n Aluekomitea on voimakkaasti ajanut julkisen sektorin ja yhteisötalouden yhteistyötä. Esimerkiksi eräissä kannanotossa todetaan, että yhteistoiminta julkisen sektorin, yksityissektorin ja yhteisötalouden välillä edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta, tuottaa sosiaalista pääomaa, edistää kansalaisten osallisuutta, työllistymistä ja uusia yrityksiä paikallistasolla. Aluekomitea pitää yhteisötaloutta tärkeänä osapuolena, kun luodaan paikallisia toimintastrategioita ja paikallista hyvinvointia.

EU:n työllistämisstrategiaan perustuvissa kansallisissa työllistämisuunnitelmissa ja niissä ohjeissa, jotka jäsenvaltiot ovat hyväksyneet, on monissa maissa kannustettu yhteisötalouden toimijoita tuottamaan määrätietoisesti palveluja niihin tarpeisiin, joita ei ole pystytty tyydyttämään ja luomaan näin paikallista kehitystä. Tässä ei Suomi ole ollut erityisen aktiivinen kun taas monet muut maat ovat saaneet aikaan monivuotisia ohjelmia yhteisötalouden kehittämiseksi. Kuudessa maassa on yhteisötaloudesta vastaavat ministerit.

EU -ohjelman "Third System and Employment" arvioinnissa todetaan, että "kolmannen järjestelmän" organisaatiot (vastaavat yhteisötalouden järjestöjä) osoittautuivat erityisen menestyksellisiksi tunnistamaan uusia, piileviä tarpeita. Niillä oli myös kapasiteettia muuttaa tarpeet kysynnäksi ja siten luoda markkinoita aiemmin epävirallisesta ja jäsentymättömästä kysynnästä ja tarjonnasta. Tällainen prosessi synnyttää vuorostaan työpaikkoja aivan samoin

*Kuva 4:
Esimerkki työosuuskun-
ta Kimaran toiminnasta.
Pekka Lantta laatoittaa
lattiaa.*

kuin tapahtuu yksityisyrittäjissä tai julkisissa järjestöissä. Erona on vain se, että yhteisötalouden yrityksillä on useammin pyrkimys ja selkeä tavoite saada syrjäytyneet ryhmät ja henkilöt mukaan toimintaan. Näin voidaan ehkäistä ja myös korjata syrjäytymisestä johtuvia vaikutuksia ja ennen kaikkea edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Yhteisötalouden järjestöt toimivat monilla erilaisilla markkinoilla. Perinteisillä markkinoilla kilpaillaan muiden kanssa, mutta kilpailuetuna ovat sosiaalinen ulottuvuus sekä asiakkaille paremmin räätälöidyt tuotteet ja palvelut; lähtökohtanaan ovat asiakkaiden tarpeet. Toisen selkeän markkina-alueen muodostavat palvelut, joissa julkisen sektorin tarjonta ei kata tarvetta tai jotka puuttuvat täysin. Selkeä markkinarako on aloilla, joilla yksityiset yritykset ja julkinen palvelutuotanto eivät voi tai halua toimia. Silloin tulevat kysymyksen muun muassa haja-asutusalueiden sosiaalipalvelut, ympäristönhoito, kulttuuri ja urheilu.

Yhteistyö julkisen sektorin kanssa

Erästä kansallisista työllistämissuunnitelmista vuosille 1998-2001 laaditusta eurooppalaisesta arvioinnista ilmenee, että julkinen sektori ei ole täysin ymmärtänyt yhteisötalouden mahdollisuuksia luoda työllisyyttä. On pidettävä mielessä, että kaikki työpaikat luodaan ja menetetään paikallistasolla. Ei myöskään ole ymmärretty mitä hyötyä on siitä, että yhteisötalouden toimijat ovat mukana paikallisessa tai alueellisessa yhteistyössä. Niiden on annettu toimia vasta, kun muut keinot on käytetty, ja ratkaisu on tarkoitettu lyhytkestoiseksi. Monissa tapauksissa julkinen sektori ei pidä yhteisötalouden toimijoita uskottavina tai niille asetetaan epärealistisia odotuksia.

Monissa Suomen kunnissa on kokemusta yhteisötalouden toimijoista - lähinnä yhdistyksistä ja osuuskunnista sekä säätiöistä. Useimmissa tapauksissa yhteistyö toimii ja kokemukset ovat hyviä. Voidaankin sanoa, että yhteisötalous on tukenut kuntien toimintaa osin tunnistamalla tarpeita, joita julkinen sektori ei ole havainnut ja

osin ottamalla asukkaat mukaan palvelun suunnitteluun ja ylläpitämiseen. Mutta myös Suomessa yhteistyö tapahtuu usein julkisen sektorin ehdoilla ja lyhytkestoisena, mikä vaikeuttaa yhteisötalouden mahdollisuuksia suunnitella ja investoida pitkällä aikavälillä sekä toteuttaa järkevää henkilöstöpolitiikkaa.

Vuosien mittaan ovat jotkut yhteisötalouden toimijat joutuneet ankaran arvostelun kohteeksi. Samalla alalla toimivat yritykset ovat arvostelleet niitä kilpailutilanteen vääristämisestä, koska ne saavat julkista tukea. Tämän vuoksi on syytä tarkastaa tukimuodot, mutta myös kuntien on mietittävä hankintapolitiikkansa ja toimintojensa kilpailuedellytykset. Asiakkaille jaettavat palvelusetelit antaisivat toisaalta valinnanvapautta ja toisaalta virikkeen palvelualan yritystoimintaan.

Vuoden 2004 alussa astui Suomessa voimaan laki sosiaalisista yrityksistä. Useissa Euroopan maissa on jo toimiva lainsäädäntö. Työministeriössä on perustettu rekisteri sosiaalisista yrityksistä ja vain nämä yritykset voivat käyttää toiminnassaan käsitettä sosiaalinen yritys.

Henkilöiden, joilla on alentunut työkyky sekä pitkäaikaistyöttömien suunnitellaan kuuluvan tavoiteryhmään ja myöhemmin myös kuntoutuksessa olevien mielenterveyspotilaiden. Mainittujen ryhmien osuuden on oltava vähintään 30 % työntekijöistä ja heidän joukossaan on aina oltava myös henkilöitä, joilla on alentunut työkyky. Perustettavat sosiaaliset yritykset saavat starttitukea ja työllisyyspoliittista tukea. Yritysten alkurahoituksen turvaamiseksi ja tuotantovajeen kompensoimiseksi pyritään löytämään kilpailun kannalta neutraali ratkaisu. Sosiaaliset yritykset otetaan huomioon julkisessa yritysneuvonnassa yhtenä erikoisryhmänä muiden joukossa kuten esim. osuuskunnat, joiden neuvonta vaatii erityistietoa. Lisää tietoa sosiaalisista yrityksistä löytyy osoitteesta <http://www.mol.fi/tyoministerio/sosiaalinenyritys/index.htm>

Toiminnoista, jotka yhteisötalous on pannut alulle, on esimerkkejä tuhansittain. Ne kaikki ansaitsisivat tulla mainituiksi ja kuvatuiksi. Ottamalla muutaman näistä onnistuneista projekteista esimerkiksi toivomme, että niille luonteenomaiset ja niitä yhdistävät tekijät piirtyvät esiin.

3. Unelmat ja visiot

Ainoa asia mikä ei lakkaa tulevaisuudessa on muutos.

Ratkaiseva tekijä paikallisen kehityksen mahdollistamiseksi ylipäänsä on löytää tulisieluja, jotka käynnistävät työn. Ilman paikallista aloitetta - tuli se sitten yksityishenkilöiltä, yhdistyksiltä tai julkiselta sektorilta - ei tapahdu kehitystä. Usein ihmiset saa toimimaan ulkoinen uhka: kyläkauppa tai -koulu lakkautetaan, kunallinen palvelu on uhattuna, tehdas suljetaan ja ihmisiä jää työttömiksi, ympäristöprojekti - tekojärvet tai kansallispuistot - uhkaa toimeentulomahdollisuuksia ja muuttaa paikallisväestön elinehtoja jne.

Monta kertaa on kehityksen lähtölaukaus kajahtanut, kun kylässä on alettu pohtia tulevaisuutta ja uhkakuvia ja eri menetelmin on tuotettu visio kylästä jossain tulevaisuudessa. Nähdään julkisia unia, merkitään ne muistiin ja päätetään vaikuttaa kehitykseen niin, että visio voidaan toteuttaa.

Saksala jää henkiin

■ Saksala on pieni, noin 60 asukkaan kylä, suunnilleen 50 kilometriä Turusta. Alueella on myös noin 80 vapaa-ajan asukasta, jotka kuitenkin pääsääntöisesti oleilevat omissa oloissaan. Kylän elämää on aina leimannut syrjäinen asema, se on ollut kaukana jopa muista Nousiaisten kylistä. Juuri tämän ainakin varsinaissuomalaisittain syrjäisen aseman kautta kylä on joutunut kehittämään omia selviytymiskeinojaan ja kylälle on kehittynyt aivan oma henkensä.

Yhtenä tämän hengen ilmentymänä kylälle perustettiin vuonna 1936 Saksalan Pienviljelijäyhdistys, joka on ottanut vastuuta kylän kehittämisestä. Pitkään tuo kehittäminen pyöri kylän oikeastaan ai-

Kuva 5:
Kurjenrahkan kansallispuiston tiedotustaulu.

noan elinkeinon, maanviljelyn ja maatalouden ympärillä, sittemmin yhdistys joutui ympäristön paineessa tekemään strategisen valinnan, jossa uusia mahdollisuuksia haettiin matkailusta. Saksalan PVY:tä voidaankin mielestäni pitää linkkinä uuden ja vanhan kylätalouden välillä.

Kansallispuisto loi muutospaineita

Ensimmäinen paine tuli Metsähallituksen suunnasta, kun suunnitellut ympäröivän luonnon muuttamisesta Kurjenrahkan kansallispuistoksi alkoivat rajoittaa kylän peltojen ja metsien hyväksikäyttöä. 1990-luvun puolivälissä kylässä harjoitettu varsin pienimuotoinen maatalous alkoi puolestaan näyttää historialliselta, kun EU-jäsenyyden mukanaan tuoma maatalouspolitiikka alkoi suosia suuria tiloja. 1990-luvun loppupuolella alkoivat vielä Natura-alueiden määrittelyt kylän liepeillä.

Pienviljelijäyhdistyksen väki oli näin omalaatuisen tilanteen edessä. Päätoiminen maatalous ei enää kannattanut ja uutta peltoa ei voinut tehdä; Metsähallitus päinvastoin lunasti koko ajan lisää kylän maata perustettavaan kansallispuistoon. Lopulta kylän asemaa määrittivät joka puolelta kansallispuisto ja Natura-alueet. Vain yksi perhe saa enää päätoimena elantonsa maataloudesta.

Saksalassa ei vaivuttu epätoivoon tilanteen edessä, vaan syrjäinen asema luonnon keskellä päätettiin kääntää vahvuudeksi. EU toi paineiden mukana myös uusia rahoituslähteitä ja kylän naiset kiinnostuivat asiasta. Paikalle kutsutun POMO-ryhmän hankekoordinaattorin kanssa pidetyn suunnitteluillan jälkeen uusista tuulista

päätettiin ottaa hyöty irti kylällä.

Vuoden 1997 kesällä käynnistetyssä Selviytyjien Saksala-hankkeessa ilmoitettiin tavoitteeksi: "...säilyttää Saksalan kylä elinvoimaisena perinteisen maatalouden rakenteiden voimakkaasti uudistuksessa. Alueella tapahtuvan luontomatkailun hyödyntäminen on luonteva tapa hankkia lisäansiomahdollisuuksia ja lisätä kylän yleistä vireyttä. Kurjenrahkan kansallispuiston ja jo aiemmin perustetun Kuhankuonon retkeilyreitistön tunnettavuuden lisääntymisen myötä luontomatkailijoiden määrä ja palvelujen kysyntä on kasvanut jatkuvasti".

Julkinen sektori liikkeellepanijana

Kajaanissa päätettiin ottaa Nakertaja-Hetteenmäen kaupunginosan asukkaat mukaan alueen suunnitteluun, jossa tavoitteena oli lisätä asukkaiden viihtyvyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Myös täällä toiminta pohjautuu perinteisiin ja satavuotiseen yhteistyöhön.

■ Kajaanissa sijaitseva noin 2 500 asukkaan Nakertajan alue syntyi 1900-luvun alussa perustetun Ka-jaanin Puutavara Oy:n kainaloon. Tehdas tarjosi työpaikan suurimmalle osalle nakertajalaisista. 1900-luvun alkupuolella Nakertajassa toimittiin talkoilla. Kyläläiset rakensivat yhdessä mm. urheilukentän, työväentalon ja perustivat osuuskunnan sähkövalojen hankkimiseksi. Samalla he kantoivat huolta alueen sosiaalisista oloista, muun muassa kyläläisten alkoholinkäytöstä. Yhteisenä toiveena oli läheisempi yhteys kunnallishallintoon, koska silloiseen kuntakeskukseen Paltamoon oli noin 40 kilometriä.

*Kuva 6:
Vanahisessa, kylätalossa, on paikkakunnan posti sekä vapaa-ajan toimintaa kaikille "vauvasta vaariin".*

Alueen liittäminen Kajaanin maalaiskuntaan vuonna 1954 yhdisti kyläläiset ja toive toteutui. Tällöin yhteys julkiseen hallintoon vahvistui mm. lautakuntatyöskentelyn kautta.

Vuonna 1977 Kajaanin maalaiskunta liitettiin Kajaanin kaupunkiin. Sekä sähkö- että teosuuskunta lakkautettiin pian Kajaanin kaupunkiin liittymisen jälkeen, jolloin kaupunki otti vastuulleen niiden tehtävät. Asukkaiden hartioilla ei enää ollut merkittäviä tehtäviä, eivätkä osuuskunnat enää koonneet asukkaita yhteen hoitamaan yhteisiä asioita tai edes kokoamaan yhdessäoloyhteisöä. Tällöin Nakertajan asukastoimintaan muodostui tyhjiö, kunnes nakertajalaiset kokivat 1980-luvun alussa tarpeelliseksi alueen voimat kokoavan yhdistyksen perustamisen.

Vuonna 1982 perustettiin Nakertajan kylätoimikunta, joka Hetteenmäen alueen rakentamisen myötä muutti nimensä Nakertaja-Hetteenmäen kylätoimikunnaksi. Kylätoimikunta rekisteröitiin yhdistykseksi vuonna 1997. Kylätoimikunnan toiminnan alkuvaiheessa vuosina 1982-1990 se toimi alueen edunvalvojana reagoimalla kaupungin viranhaltijoiden käsittelemiin asioihin kirjeillä ja valituksilla. Kaupunginhallintoa informoitiin tarpeista ja ongelmista, minkä jälkeen odotettiin kaupungin ratkaisevan ongelman ja toteuttavan ratkaisun. Lisäksi järjestettiin mm. äitienpäiväjuhlia yhdessä alueen muiden yhdistysten kanssa ja laadittiin alueen historiikki.

Viihtyvyyttä yhteissuunnittelulla

Vuonna 1989 aloitettiin liikunnan yhteissuunnittelu alueen viihtyvyyden ja yhteenkuuluvuuden kohentamiseksi. Taustalla vaikuttivat myös alueen heikot palvelut. Yhteissuunnittelu käynnistyi Kainuun maakuntaliiton ja opetusministeriön rahoittaman Kainuun liikunnan mallimaakunta -projektin yhtenä osana. Se toteutettiin Pertti Harjun (1988) ja Kimmo Suomen (1989a, 1989b) yhteissuunnittelusta kirjoittamien raporttien ohjeistusten pohjalta.

Yhteissuunnittelulla pyritään tietyn kohteen asukkaiden, luottamushenkilöiden, viranhaltijoiden ja mahdollisesti muiden tahojen yhteistyöhön perustuvaan suunnitteluun. Suunnittelussa hyödynnetään kunkin ryhmän asiantuntemusta mahdollisimman hyvän lopputuloksen tai ratkaisun löytämiseksi. Yhteissuunnittelusta järjestettiin koulutusta ja perustettiin suunnitteluryhmät. Liikuntatoiminnan lisäksi kehitettiin koko alueen toimintoja yhteissuunnittelun keinoin. Suunnittelun tuloksena syntyi alueen kokonaisvaltainen kehittämissuunnitelma, joka sisälsi kolmen tasoisia hankkeita: ensiksi oli nopeasti virkatyönä toteutettavia pienehköjä hankkeita, toiseksi kaupungin suunnittelujärjestelmän käsiteltäväksi tulevia suuria hankkeita ja kolmanneksi kyläläisten omin voimin toteutettavia hankkeita.

Työryhmätyöskentely, kokoukset ja suorat "kasvokkaiset" yhtey-

det viranhaltijoihin tulivat yhteissuunnittelun myötä uusiksi toimintamuodoiksi. Samaan aikaan asukkaiden vapaaehtoinen työ (talkootyö) sai merkittävän roolin. Kylätoimikunnan kautta asukkaat eivät pelkää osallistuneet tiedon antamiseen tai vastaanottamiseen, konsultointiin ja päätöksentekoon, vaan myös toteuttivat hankkeitaan. Asukkaat kunnostivat puistoja ja uudistivat koulupihan yhdessä vanhempainyhdis-tyksen ja kyläyhdistyksen kanssa.

Onnistunut ratkaisu Velkualla

Tulielut ja käynnistäjät voivat joskus tulla hyvin erilaisista järjestöistä, ryhmittymistä tai ympäristöistä. Yttermarkissa, Pohjanmaalla, oli kansanopiston rehtori aloitteentekijä kutsumalla koolle kokouksen pohtimaan kyläkaupan tulevaisuutta. Toisenlaisen toimintatavan aloite voi tulla myös julkiselta sektorilta. Näin tapahtui Velkualla, eräällä Suomen pienimmistä saaristokunnista.

■ Vuonna 1992 perustettu Velkuan palvelukeskus Kummeli on osoittautunut onnistuneeksi ratkaisuksi pienessä, noin 250 asukkaan saaristokunnassa viitisenkymmentä kilometriä Turusta. Vanhusten palveluasumista ja terveyskeskuspalveluja sekä kirjaston ja

*Kuva 7:
Sekä Velkuan vanhin mies, 91 -vuotias Uno Saarinen, että 2 -vuotias Aino Koi-visto ovat palvelukeskus Kummelin uskollisia asiakkaita.*

päiväkodin aluksi tarjonnut toimipiste on vuosien saatossa laajentunut yhä monipuolisemmaksi monipalvelupisteeksi, jossa keskeisimmät kuntalaisten palvelut löytyvät saman katon alta. Velkualaiset itse puhuvat mielellään Kummelista kuntalaisten olohuoneena.

Palvelujen kirjo käsittää niin pienten lasten päivähoidon kuin vanhusten palveluasumisen ja kotihoidon aina saattohoitoon asti. Tarjolla on myös asiamiesposti, yhteispalvelupiste lomakkeiden hankkimista varten, matkailuinfo, lääkäripalveluita, käsikauppa-apteekki, pyykkipalvelu, kirjasto, saaristokonttori moderneine tietoliikenneyhteyksineen, ateriapalveluita, nuoriso- ja kulttuuritoimintaa sekä kotipalvelun tukipiste.

Pääperiaate toiminnassa on, että kuka tahansa voi poiketa käymään, juoda kupillisen kahvia tai käyttää vaikkapa saaristokonttorin palveluja. Vakituisten ja esimerkiksi kesäasukkaiden välillä ei tehdä eroa.

Palvelukeskuksen toiminnasta vastaa yksityinen Velkuan Kummeli ry, joka myy palveluja Velkuan kunnalle. Idea radikaalista tavasta tuottaa kunnallisia palveluja syntyi 1980-luvun lopussa, kun silloinen kunnanjohtaja Anne-Maija Kivimäki pohdiskeli keinoja vähentää pienen ja hieman syrjäisen kunnan suuria sosiaali- ja terveyspuolen kustannuksia.

Kustannukset olivat suuria ennen muuta siksi, että Velkua koostuu noin 300 saaresta, joista seitsemän on ympärivuotisesti asuttuja. Teersaloon on kiinteä autotie, Palvan ja Velkuanmaan saariin liikennöi lossi ja muihin asuttuihin saariin pääsee yhteysaluksella. Ongelmana ovat siis etäisyydet, kun kaksi kolmannelta kunnan pinta-alasta on vettä.

Velkuan kunta erosi kuntayhtymästä sekä terveyskeskuspuolella että vanhainkotipalveluissa ja tilalle palvelujen tuottajaksi perustettiin yhdistys nimeltä Velkuan Kummeli ry, jonka jäseniä olivat kunta sekä joukko yksityisiä ihmisiä. Teersaloon, kunnan vierasvenesataman tuntumaan noussutta rakennusta hallinnoimaan perustettiin Velkuan Palvelukiinteistöt Oy. Ratkaisu herätti melkoista kohua ja vastustustakin. Taistelujen pääasiallinen syy oli nimenomaan epäily palvelujen tason laskusta.

Yhdistyksenä toimiminen mahdollisti Raha-automaattiyhdistyksen tuen, jota tarvittiin palvelutilojen rakentamiseen, valtion asuntolainaa saatiin asuntojen rakentamiseen. Säätiömuotoakin Kummelin yhteydessä harkittiin, mutta yhdistysmuotoon lopulta kuitenkin päädyttiin; lähinnä kustannussyistä. Lääninhallituksen sivistysosastolta saatiin tarpeellisia tietoja ja neuvoja perustamisvaiheessa. Käytännössä toiminnan käyntiinlähtö oli kuitenkin avainhenkilöiden harteilla.

*Kuva 8:
Sodankylän kunta on tukenut Lokan toimintaa huomattavin investoinnein ja muun muassa rakentanut kalanjalostushallin.*

Voittaa tai hävitä

■ Yksi Sodankylän kunnan pohjoisimmista kylistä, Lokan kylä, ei suostu häviämään kartalta. Kylää ovat koetelleet monet katastrofit. Neuvostopartisaanit tuhosivat kylän 1940 - luvulla, jonka jälkeen saksalaiset polttivat mitä jäljelle oli jäänyt. Myöhemmin Kemijoki Oy rakensi Suomen suurimman tekojärven energiantuotannon tarpeisiin ja taas kylä oli hävitä - tällä kertaa veden alle. Kyläläisten aktiivisuuden vuoksi kylää ei kuitenkaan hukutettu ja tänä päivänä järvi tuokin elannon usealle kymmenelle hengelle. Lokan kylä on tänä päivänä yksi Lapin elinvoimaisimpia kyliä. Siellä on 110 asukasta ja kylässä toimivan osuuskunnan ansiosta myös pääkaupunkiseudulla voidaan nauttia Lokan Jalosteen päätuotteesta siikafileistä. Ennen kuin tähän on tultu on kuitenkin pitänyt innovoida, on vaadittu oikeita ihmisiä oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Lisäksi

*Kuva 9:
Kuuden vuoden toiminnan jälkeen Lokan Luonnonvara osuuskunnan liikevaihto on 340 000 €.*

on uskallettu tehdä oikeista päätöksiä oikeaan aikaan osittain yrityksen ja erehdyksen kautta.

Lokan kylän tilanne vuonna 1994 ei näyttänyt kovin valoisalta. Kylän pääelinkeinoilla kalastuksella, poroelinkeinolla ja metsänhoidolla meni todella heikosti. Kalansaaliit olivat parhaista vuosista pienentyneet ja jalostamattomasta kalasta saatu hinta oli alhainen. Samanaikaisesti sattui myös poroelinkeinoon hetkellinen lasku- suhdanne ja metsätalouden rakennemuutos: metsurit korvattiin monitoimikoneilla. Tilanne kylässä näytti erittäin synkältä. Työpaikat kylästä olivat häviämässä ja kylä tyhjenemässä.

Kyläläiset päättivät kuitenkin taistella olemassa olostaan kuten niin monta kertaa aikaisemminkin. Panostaminen matkailun kehittämiseen ja hiihtohissien tai kylpylän rakentamiseen jokaiseen mahdolliseen tunturiin oli näihin aikoihin Lapin kylissä ja kunnissa erittäin suosittua. Lokan kylässä tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista kovin laajassa mittakaavassa, sillä kylä sijaitsee lähes 100 km etäisyydellä Sodankylän kunnan keskustaaajamasta eikä kylässä sijainnut hiihtohissien rakentamista varten soveliasta tunturia. Kylään johtava tie asettaa matkailulle myös erityisvaatimuksia, sillä se päättyy kylän kalasatamaan eikä kylään voi poiketa ikään kuin ohikulkumatkalla, vaan paikalle on tultava ihan tarkoituksella.

Tänä päivänä tilanne kylässä on täysin erilainen. Kylää yhdistävä tekijä on Lokan luonnonvaraosuuskunta ja sen järjestämät aktiviteetit. Osuuskunta hoitaa työpalveluiden kuten talonmiespalveluiden myynnin, kylässä sijaitsevan koulun kouluruokailun, ateriapalvelut vanhuksille ja poronlihan tuotteiden jatkojalostuksen ja myynnin. Kylästä lähtee ympärivuoden päivittäin jatkojalostettua kalaa, joista noin 95 % menee kehäkolmosen sisäpuolelle. Vuosittain osuuskunnan käsiteltävän kalan määrä on noin 80.000 kg eli lähes puolet koko järven kalansaaliista

Matkailuakin kylässä on kehitelty. Ei tosin rakennettu hiihtohissisiä, vaan matkailussakin on pysytty perinteisissä tuotteissa. Osuuskunta myy majoitusta välittämällä kylässä sijaitsevia vapaaajan asuntoja ja järjestää matkailun ohjelmapalveluita mm. merikotkan bongausretkiä. Matka tähän on kuitenkin ollut pitkälinen prosessi, johon on kuulunut koulutusta, tuotekehitystä ja asenne- muutosta.

Uskalla uneksia ja nähdä visioita - ennen katastrofia

Hyväksy tosiasiat - älä anna niiden lannistaa sinua

Haitat voivat olla vahvuuksia - älä unohda sitä

4. Aktivoida ja argumentoida

Kun tapaat ystäväsi tiellä tai torilla, anna sinussa olevan hengen liikuttaa huuliasi ja ohjata kieltäsi. Anna sisäisen äänesi puhua hänen sisäiseen korvaansa; sillä hänen sielunsa säilyttää sydämesi totuuden, niin kuin me muistamme viinin maun vielä kauan sen jälkeen, kun sen väri on unohtunut ja omistaja on poissa.

(Kahlil Gibran)

Tarvitaan muutakin kuin jokunen tulisielu, jotta toiminta saada käyntiin laajalla pohjalla. Kyläläiset ja sellaiset ihmiset, jotka haluavat toteuttaa yhteisiä tavoitteita, on saatava aktiivitua. Varsinkin silloin kun pieni erityistarpeita ajava ryhmä kiinnostuu asiasta, on tärkeää, että alusta lähtien saadaan lähiympäristöstä ja myös poliitikoilta ja virkamiehiltä riittävästi tukea, jotta projekti voidaan viedä loppuun.

Tyypillinen esimerkki ovat ne äidit, jotka monissa kylissä ja kunnissa ovat ajaneet päivähoidon järjestämistä lapsilleen. Kaikilla kyläläisillä ei ole lapsia eikä siis akuuttia päivähoitotarvetta. Silloin on voitava tunnistaa tarve ja nähtävä ratkaisu laajemmasta näkökulmasta.

Mutta on myös perusteltava asiaansa. Joskus täytyy saada virkamiehet ja päättäjät vakuuttuneiksi, jotta he ovat juonessa mukana. Sokojan kylässä Kokkolassa laskettiin päivähoitoa tarvitsevien lasten määrä ja päädyttiin aivan toisiin lukuihin kuin Tilastokeskuksen tietoihin luottaneet virkamiehet. Lukujen valossa olisi koulu jo aikoja sitten pitänyt lakkauttaa horjuvan oppilaspohjan vuoksi. Laskutoimituksen jälkeen saatiin vastakaikua päiväkotiajatukselle.

Usein on myös annettava ongelmille kasvot, osoittaa, että kyseessä ovat juuri nämä lapset tai nämä vanhukset. Jotta voi argumentoida, on ensin tunnistettava sekä ongelma että ratkaisu. Näin tehtiin Sokojan kylässä ja myös Nummi-Pusulassa, Uudellamaalla.

■ Päivähoitopaikkojen tarjoaminen omassa kylässä, koulun säilyttäminen, työpaikkojen luominen ja kyläkaupan tukeminen. Kaikki neljä tavoitetta saavutettiin Leppäkorven kylässä Nummi-Pusulassa, jossa Leppäkerttu -päiväkotia vuodesta 1998 harjoitetaan osuuskuntamuodossa.

*Kuva 10:
Huhtikuussa 1990 perustettiin Sokojan Päiväkotiyhdistys ry., jonka ensisijainen tehtävä oli päivähoiton järjestäminen kylässä.*

Leppäkorven ala-asteen 1- ja 2 -luokkalaiset jakavat yhdessä Leppäkerutu -päiväkodin kanssa Leppäkorvessa idyllisen, punaisen koulurakennuksen, jossa on valkoiset nurkkalaudat. Päiväkoti Leppäkerutu on osuuskunta, jossa on kolme työntekijää ja 12 päivähoitopaikkaa. Jo parin vuoden ajan kunta on ostanut myös esikoulupalveluja osuuskunnalta. Esikoulussa on kirjoilla seitsemän lasta; kaikkiin paikkoihin on jakamassa 16 lasta. Päiväkoti ostaa myös 50 prosenttia koulusiivooja-keittäjän työajasta. Sen lisäksi on varahenkilökuntaa ja kirjanpitäjä, jolle maksetaan työtuntien mukaan.

Päivi Alanne oli mukana perustamassa osuuskuntaa viisi vuotta sitten ja toimi ensimmäisinä vuosina osuuskunnan puheenjohtajana. "Kylässä oli ollut perhepäivähoitaja, mutta kun hän muutti pois, ei kunta palkannut uutta tilalle, vaan vanhemmille tarjottiin päivähoitoa toisaalla kunnassa ja aivan väärässä suunnassa työpaikkoihimme nähden."

Leppäkorvelaiset vanhemmat alkoivat miettiä, kuinka päivähoito voitaisiin ratkaista toisin. Samanaikaisesti ilmeni, että koulun tulevaisuus oli epävarma ja haluttiin löytää tapa turvata sen toiminta jatkossa. "Meitä oli kaksi äitiä, jotka ehdotimme, että kunta järjestää päivähoiton koululta vapaana olevissa tiloissa, mutta ajatus ei saanut tukea. Sitten yritimme puhua muille kyläläisille, mutta silläkään taholla ei ehdotuksemme herättänyt paljon vastakaikua."

Mutta äidit tunnustivat tarpeen, lapsia oli tulossa ja he veivät ajatustaan eteenpäin.

Kyläkauppaa tarvitaan

Kun on kysymys peruspalvelujen ylläpitämisestä, vaikkapa haja-asutusalueen kyläkaupasta, on saatava niin monta kuin mahdollista mukaan toimintaan ja synnyttävä luottamusta, joka helpottaa riskinottoa. Monelle haja-asutusalueen asukille on toimiva kyläkauppa elinehto. Mutta usein ne lakkautetaan horjuvan asiakaspohjan vuoksi. Ja asiakkaat heräävät yleensä vasta, kun kauppa ei enää ole. Kun kannattamattomana lakkautettu kauppa halutaan avattavaksi uudelleen, tarvitaan paljon aktiivisuutta ja tukea. Tämä on koettu Yttermarkissa, Pohjanmaalla.

*Kuva 11:
Erika Johansson
opiskelee luokan-
opettajaksi ja työ-
kenteli kotikylän kau-
passa kesällä 2003.*

■ Yttermarkissa oli aiemmin itsenäinen osuuskauppa. 1990-luvulla toteutti osuuskauppaliike fuusioita, joiden tuloksena Yttermarkin kauppa pidettiin tarpeettomana. Yksityinen kauppias jatkoi kaupan toimintaa, mutta lopetti jo vuoden päästä. Sen jälkeen oli liikekiinteistö tyhjiään kaksi vuotta.

Yttermarkin asukkaat kävivät nyt Närpiön keskustassa tekemässä päivittäisostojaan ja yrittäjien oli etsittävä maataloustarvikkeille muita tavarantoimittajia kuin oma osuusliike. Svenska Österbottens folkakademi -kansanopiston nuorille, autottomille opiskelijoille tilanne oli vaikea, ja koulu järjestikin heille kyydin kylän keskustan kauppoihin joinakin päivinä viikossa. Myös kylän vanhukset tulivat riippuvaisiksi muiden avusta asioidensa hoidossa.

Yttermark oli ilman kyläkauppaa kaksi vuotta, mutta koko ajan oli käynnissä keskustelu "tarttis tehdä jotain", koska väestöpohjaa pidettiin riittävänä kannattavalle ruokakaupalle.

Yttermarkgillet on kylän 17 yhdistyksen liitto. Kansanopiston rehtori ja Yttermarkgillet kutsuivat keväällä 2001 Yttermarkin asukkaat kansanopistolle keskustelemaan kyläkaupan elvyttämisestä. Jo ensimmäisessä tilaisuudessa valittiin väliaikainen hallitus, joka sai tehtäväkseen avata kauppa. "Kaikki liittyy kaikkeen - jotta opiskelijat viihtyvät ja jotta koulu voi toimia, tarvitaan kylässä elämää ja kyläkauppa", järkeili silloinen kansanopiston rehtori.

Väliaikaisen hallituksen ensimmäinen tehtävä oli selvittää, mikä yhtiömuoto sopi parhaiten kaupan toimintaan. Paikallisen säästöpankin johtaja toimi taloudellisena neuvonantajana. Yhdessä hänen kanssaan päätettiin keväällä 2001 perustaa osakeyhtiö. Osakeyhtiömuotoa pidettiin riittävän joustavana luotavalle yritykselle - haluttiin pieni, toimiva hallitus ja vähemmän byrokratiaa kuin mitä yhteistoiminnalliset yhtiömuodot aiheuttivat. Oy Yttermarkin kaupakeskuksen osakepääoman kattamiseksi myytiin kylässä osakkeita hintaan 500 mk/kpl. Suuremmitta vaikeuksista saatiin kokoon 80000 markkaa ja näin voitiin kesällä 2001 laatia yhtiöjärjestys, asettaa ensimmäinen vakinainen hallitus ja aloittaa kauppakiinteistön kunnostustyöt.

Yttermarkissa valittu osakeyhtiömuoto on sellaisiin olosuhteisiin melko poikkeuksellinen tapa järjestää toiminta. Samankaltaisia esimerkkejä on muuallakin maassa, esimerkiksi suomenruotsalaisessa Purmon kunnassa Pedersöressä, jossa kyläläiset perustivat osakeyhtiömuotoisen ATK-tuvan.

***Tee tarpeesta
näkyvä***

***Tuo esiin olennaisia
tosiasioita***

***Luo ja jaa
positiivinen visio***

***Ankkuroi se
avainhenkilöihin***

5. Kouluttaa ja opastaa

*Ihmisellä on kolme mahdollisuutta toimia viisaasti:
ensimmäiseksi jälkiviisaudella - se on jalostavinta
toiseksi jäljittelemällä - se on helpointa
kolmanneksi kokemuksen myötä - se on katkerinta.
(Konfutse)*

Työttömille tarkoitettulla koulutuksella ja kurssitoiminnalla on usein ratkaiseva rooli heidän työllistämisessään - eikä vähiten silloin, kun he työllistyvät itse itsensä. Monien vuosien ajan on koulutusta toteutettu maan eri puolilla työttömille tarkoitettujen osuuskuntakurssien muodossa. Mm. pääkaupunkiseudulla, mutta erityisesti Porin ja Tampereen seuduilla on koulutus melkein pä jatkuvaa ja samalla tarjotaan neuvontaa tuleville osuuskuntayrittäjille sekä vastaperustetuille osuuskunnille.

■ Työttömyys oli 15 prosentin paikkeilla, kun Hankoniemen Työosuuskunta perustettiin marraskuussa 1995. Suuri osa työttömistä oli aiemmin työskennellyt teollisuudessa tai rakennusallalla. Hanko oli 60- ja 70 -luvulla ollut muuttovoittoinen teollisuuspaikkakunta, ja suurten työnantajien joukossa olivat Rautaruukki, Helkama ja satarma.

Yksi osuuskunnan aloitteentekijöistä oli Johannes Runeberg, nykyään Länsi-Uudenmaan työttömien asiamies. 1995 hän oli juuri jäänyt työttömäksi Karjaan kurssikeskuksesta, missä hän oli antanut työvoimapolitiittista koulutusta. Hän onnistui vakuuttamaan Hangon työvoimaviranomaiset siitä, että osuuskunnan perustamista käsittelevälle kurssille oli kiinnostusta ja se käynnistyikin 15 osanottajan vahvuisena. Heistä kymmenen oli niiden 12 jäsenen joukossa, jotka perustivat osuuskunnan. Syy miksi siitä tuli työosuuskunta, johtui Runebergin mukaan siitä, että Kirkkonummella oli juuri perustettu maan ensimmäinen vastaavanlainen työosuuskunta. Osuuskuntamuoto mahdollisti sen, että osakkaat saattoivat tehdä lyhytkestoisia töitä ja olla välillä työttöminä.

Kuva 12:
Johannes Runeberg.

Mutta se ei riitä, että koulutusta on vain alkuvaiheessa. Suuret haasteet liittyvät juuri itse toimintaan. Moni yhdistys ja osuuskunta ovat yhtäkkiä löytäneet itsensä tilanteesta, jossa liikevaihto on moninkertaistunut, henkilökuntaa palkataan lisää ja on myös autettavia työttömiä jäseniä avustusviidakossa.

■ Nakertaja-Hetteenmäessä on ollut teoreettista, käytännöllistä ja teknistä tietoa saatavilla, mutta näitä valmiuksia on myös jatkuvasti kehitetty toiminnan mukana. Sitä on tarvittu projektityöskentelyn oppimiseen ja uusien rahoituskanavien hyödyntämiseen. Kyläyhdistys on uskaltanut ottaa haasteita vastaan ja tehnyt aloitteita, mikä on näkynyt ympäristöä koettelevana strategiana. Yhdistyksen omaamaa yrittäjämäistä ajattelua kuvaa isojen taloudellisten haasteiden vastaanottaminen, kuten kylätalon ostaminen ja kunnostaminen.

Yhdistystoiminnassa tarvitaan monitaitoisuutta. Nakertaja-Hetteenmäessä on etsitty tiimi- ja talkootyön osalta keinoja, kuinka palkkatyö yhdistetään niihin toimivaksi yhdistelmäksi. Tässä työssä on tarvittu taloushallinnon, palveluntuottajan roolin ja työnantajavelvoitteiden taitamista vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaitojen ohella. Osa taidoista on jouduttu opettelemaan kantapäähän kautta.

Koulutus tekee tavoitteista konkreettisia

Lokan kylässä Sodankylässä oli paikkakuntalaisten koulutuksella suuri merkitys kylän elossapysymiselle ja menestykselle.

*Kaiva sieltä missä
seisot, jalosta ja
paranna*

*Huolehdi siitä että
et ole yhden kortin
varassa*

*Näe kokonaisuudet,
ympäristöseikat ja
realiteetit*

*Pidä paikallisia voi-
mavaroja lähtökoh-
tanasi*

■ 1994 kylässä asui noin 150 henkilöä. Mikäli kyläläiset eivät ky- lätoimikunta etunenässä olisi aloittaneet kehitystä, olisi kylää uhan- nut väestön väheneminen. Kun kriisi iski, päättivät kyläläiset yksis- sä tuumin panostaa kylän vahvuuksiin, siis alkutuotannosta saata- vien tuotteiden jatkojalostukseen.

Syksyllä 1995 aloitettiin ensimmäinen työvoimahallinnon rahoit- tama kurssi. Sen nimi oli 'Poronlihan paloittelu kauppaan'. Tässä vaiheessa oli tarkoituksena keskittyä poronlihan jalostukseen. Tus- kin kukaan ensikurssin käynyt osanottaja ymmärsi silloin, että kou- lutusta tarvitaan monilla yritystoiminnan alueilla ja loppujen lopuksi oli poro se tuote, josta tulisi päätuote myöhemmin perustettavalle osuuskunnalle.

Ensimmäinen kalankäsittelyyn keskittynyt kurssi järjestettiin 1996. Kaikkiaan järjestettiin lopulta neljä kalankäsittelykurssia. Vii- meisen kurssin aikana kävi jo selväksi, että päätuotteeksi tulee ka- la, mutta silloin ei vielä tiedetty, minkä yritysmuodon puitteissa toi- minta toteutetaan.

Seuraavan vuoden alussa järjestettiin työvoimahallinnon rahoit- tama osuuskuntatoiminnan kurssi. Kurssin aikana selveni, että osuuskunta olisi tässä tapauksessa oikea yritysmuoto. Siihen vai- kuttivat myös suunnitellut muutokset osakeyhtiölakiin, joiden mu- kaan vaadittavan osakepääoman määrää korotettaisiin merkittä- västi ja osuuskuntaan verrattuna sijoitus olisi viisinkertainen.

Pitkän koulutuksen aikana kalastajat oppivat käsittelemään ka- laa laadullisesti paremmin ja tehokkaammin, muun muassa luovut- tiin kokonaan myymästä pelkkää avattua kalaa. Tänäpäin lähtee kaikki kala Lokan kylästä jalostetussa muodossa. Osuuskunnan päätuote on siikafilee. Koulutuksen aikana perustettiin myös kurs- siyritys, jossa opittiin kaikki toimimisesta kannattavassa yrityksessä kalanostoon, käsittelyyn sekä markkinointiin ja myyntiin. Kurssiyri- tys harjoitti myös paljon tuotekehitystä tuottamalla parhaiten mark- kinoille sopivia tuotteita. Tuotekehitysvaiheessa säilöttiin kalatuot- teet purkkeihin, mutta kokemusten myötä siitä luovuttiin. Kurssiyri- tyksestä osanottajat tekivät opintoretkeä kalanjalostusyksiköihin eri puolelle Suomea.

Yritystoimintaa suunnitteleva oppii parhaiten konkreettisten esi- merkkien avulla, jotka pohjautuvat laajempaan tuotantoon ja myyn- tiin. Näiden opintoretkien aikana luotiin pohja tulevalle menestyk- selle. Merkittävin saavutettu tavoite, mikä kurssiyrityksestä saatiin, oli osuuskunnan jäsenten mielestä se, että ostajat alkoivat luottaa heidän toimintaansa ja heidän kykyynsä valmistaa tasalaatuista tuotetta.

6. Kehittää ja toimia

*Kaikesta vaivannäöstä on hyötyä
mutta merkityksettömästä puheesta vain haittaa.
(Sananparsikirja 14:23)*

Paikallisessa kehitystyössä on tärkeää sallia luovuus ja olla herkkä uudistuksille, uusille työ tavoille ja ongelmanratkaisuille. Suurin haaste silloin kun halutaan saada rahoittajat, julkiset viranomaiset ja joskus myös paikallisyhteisön jäsenet vakuuttuneiksi, on saada tunnustusta ja hyväksyntää erilaisuudelle. Se on yhtä vaikeaa, oli kyseessä sitten poliittiset päätöksentekijät, kunnan virkamiehet tai oman kylän asukkaat.

Yhteisötalouden järjestöt harjoittavat mitä vaihtelevinta toimintaa. Vaikuttimet ja kannustimet ovat samat kaikkialla maassa, mutta toimintatavat, menetelmät ja ratkaisut vaihtelevat. Tämä selittää toiminnan voiman ja menestyksen: toiminta lähtee paikallisista tarpeista ja siitä mikä on järkevää ja mahdollista toteuttaa paikallisesti.

Artikkeleista, joihin viittaamme tässä käsikirjassa ja kokemuksista, joita muun muassa Svensk Byaservicellä on paikallisesta kehitystyöstä, voimme nähdä että yhteiskunnassa tuskin on aluetta missä yhteisötalous ei toimisi. Pellervo-Seuran Osuustoiminta-lehdessä 4/2003 tehdään selkoa uusosuuskunnista ja niiden toiminta-aloista. On helposti voitu tunnistaa 50 erilaista alaa, missä toimii ainakin viisi osuuskuntaa: paitsi perinteisillä sektoreilla on myös osuuskuntia, jotka ylläpitävät lentokenttiä, tarjoavat patologi- tai arkkitehtipalveluja, tuottavat energiaa, pitävät kyläkauppaa, tarjoavat ympäristökonsultointia, ylläpitävät päiväkotia, tarjoavat kotipalveluja, ohjelmopalveluja turisteille jne.

Monimuotoisuus kannattaa

Saksalan kylässä päädyttiin panostamaan monimuotoisuuteen ja se osoittautui onnistuneeksi vedoksi.

■ Saksalan Pienviljelijäyhdistys vuokrasi ensin pitkäaikaisella vuokrasopimuksella Rantapihan, Nousiaisten kunnan omistaman virkistysalueen kylän alueelle ulottuvan Savojärven rannalla. Tarkoituksena oli tarjota ruoka-, opas-, majoitus- ja erilaisia virkistyspalveluita, sillä kysynnän kannalta alue sijaitsi oivasti kansallispuiston ydinalueella ja retkeilyreitistöjen keskeisessä solmukohdassa.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi alue oli kuitenkin ensin saatava siistiä ja kunnostettua tarkoituksenmukaiseen kuntoon. Kyläläisiä oli myös koulutettava palveluntarjoajiksi ja oli luotava yhteistyökumppaneiden verkosto. Opaspalveluiden kehittämiseksi selvitettiin kylän historiaa, alueen luonnon pääpiirteet sekä paikallisesti kuuluisan rajakiven historia.

Käytännössä työt alkoivat alueen päärakennuksen - entisen asuinrakennuksen - pihapiirin siistimistöillä sekä rakennuksen itsensä kunnostamisella. Majoitustiloja rakennettiin lisää ja vanhoja kunnostettiin, kompostoiva wc rakennettiin, talusrakennuksia ja kaivo samoin. Lisäksi päätettiin pystyttää kioskki, jossa jäätelön ja kahvin lisäksi myytäisiin mahdollisesti kyläläisten sinne toimittamia tuotteita.

Matkailupalveluiden parantamiseksi alueelle hankittiin myös tarpeista: kanootteja vuokrattavaksi, lämmitettävä teltta sekä mm. sadevaatteita.

Kylätoiminta on tärkeää

Nakertaja-Hetteenmäessä lähdettiin perinteisestä kylätoiminnasta, joka pohjautuu paikalliseen identiteettiin.

■ Nakertaja-Hetteenmäen yhteissuunnittelussa on ollut poikkeuksellista se, että se on perustunut asukkaiden aktiivisuuteen sekä toiminnan jatkuvuuteen. Asuinalueiden kehitysprojektit ovat yleensä olleet suhteellisen lyhyitä ja pitkälti virkamiesten vetämiä. Nakertaja-Hetteenmäen alueen kokonaissuunnitelma, joka tehtiin yhteissuunnittelun alussa, on suunnannut toimintaa ja runsaan kymmenen vuoden aikana ovat melkein kaikki ehdotukset toteutettu, tosin toteutustapa on saattanut poiketa alun perin suunnitellusta. Esimerkiksi koulun integroitu laajennus ei toteutunut, mutta suunnitellut palvelumuodot ja toiminta toteutuvat Vanahisessa, kylätalossa.

Asukkaiden ja erityisesti lapsiperheiden viihtyminen on ollut keskeinen tavoite kylätoimikunnan kehitystyössä. Lapsiperheille suunnattuja projekteja ovat koulupihan uudistus, luontopolku, Lukkarin-

Kuva 13:
Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys pitää yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa iltapäiväkerhoa.

nurmen vapaa-ajankeskus ja Vanahisen monipuolinen tarjonta kuten perhekerho ja koululaisten iltapäivätoiminta. Kylätoimikunta ylläpitää myös lakkautusuhanalaista asiamiespostia. Vahvuutena on myös asukkaiden yhteinen kokoontumistila, Vanahis. Näillä toimin on alueella kyetty edistämään ja luomaan positiivista yhteishenkeä ja hyvää itsetuntoa.

Nakertaja-Hetteenmäen alueen identiteetti pohjautuu perinteiseen kylätoimintaan. Tältä pohjalta voidaan toimintaa laajentaa osuuskuntien ja muiden tukiyhdistysten avulla. Kylätoimikunta onkin keskittänyt kyläavun ja vanhustenhuollon palvelukeskus Areenaan. Sen lisäksi on kylätoimikunta yhteistyökumppanina Ristijärven kunnan hallinnoimassa KainuunHoiva EQUAL-projektissa, jonka tavoitteena on luoda uusi palvelurakenne vanhustenhuoltoon. Hoivapalvelukeskus sijoitetaan Vanahiseen Nakertajassa. Yhdessä yksityisten kansalaisten kanssa ovat kylätoimikunta ja sen tukiyhdistys perustaneet osuuskunnan Helahoito. Yhdistys odottaa, että laki sosiaalisista yrityksistä astuu voimaan. Yhdistyksellä on myös tavoitteena löytää uusi malli sosiaaliselle työllistämiseksi yhdistämällä alueen tarpeista syntyvän sosiaalisen toiminnan työttömyyden hoitoon.

Paikalliset tarpeet otetaan huomioon

Tennilän kylässä Hollolassa lähdettiin kylän päivähoitotarpeista, mutta ennen kun ne voitiin toteuttaa, kyläläiset käyttivät paljon aikaa ja rahaa toimintaan tarvittaviin tiloihin. Kylässä oli kokeiltu päivähoitopalvelujen ostamista ulkopuoliselta osuuskunnalta ennen kuin henkilökunta päätti perustaa avoimen yhtiön ja tuottaa päivähoitopalvelut sen puitteissa.

■ Hoivaosuuskunta Päijät-Hämeen Kodinonni Hollolasta palkattiin hoitamaan päivähoitoa yksityisesti. Osuuskunta maksoi tiloista vuokraa Tennilän koulun osuuskunnalle. Tilat (70 m²) on mitoitettu 12 lapselle ja kolmelle hoitajalle. Kelalta saadaan yksityishoidon tukea, myös kunta avustaa toimintaa. Hoitomaksu on sama kuin kunnallisessa päivähoitossa. Tarpeen mukaan tarjotaan myös tilapäistä hoitoa sekä koululaisten iltapäivähoitoa. Ryhmäperhepäiväkodissa valmistetaan ruoka itse, samoin hoidetaan pyykinpesu ja siivous. Lapset osallistuvat ulko- ja sisäaskareisiin ja myös puutarhanhoitoon.

Kesällä 2003 lakkasi Kodinonni tuottamasta päivähoitopalveluja. Silloin hoitajat perustivat oman yrityksen, Tennilän ryhmäperhepäiväkodin (avoin yhtiö) ja toiminta saattoi jatkua keskeytyksettä. Ryhmäperhepäiväkodin kantavana ajatuksena ovat kodinkaltaiset olot. Toiminnassa otetaan huomioon ympäröivä maaseutu käymällä tutustumassa lähellä sijaitseviin eläintarhoihin ja tekemällä erilaisia luonto-, sieni- ja marjaretkiä.

Mutta entinen koulu kiinteistö kuohuu elämää silloinkin kun päiväkotit on kiinni. Yksi koulun entisistä luokahuoneista toimii kerho-, kokoontumis- ja juhlatilana. Toimintaa on melkein joka viikonpäivä; liikuntaa naisille, pianonsoittoa, kankaankudontaa, seurakunnan päiväkerho, nuorisotoimen peli- ja kokkikerho. Viikonloppukurssit ovat olleet erityisen suosittuja; esim. vanutus, pajutyöt, Tiffany-lasityö, kirjansidonta, kankaanpainanta sekä huonekaluverhoilu. Eräessä toisessa luokassa toimii Hollolan kansalaisopiston kudontapiiri. Koulun ylimmässä kerroksessa on asunto, jota annetaan vuokralle. Vuokratulot kattavat talon käyttökustannukset. Puolet vuokratuloista saadaan ryhmäperhepäiväkodista ja puolet kansalaisopistosta sekä muusta vuokratoiminnasta.

Koulun keittiö on uudistettu, kaapit saatiin lahjoituksena ja ne asennettiin talkootyönä. Keittiössä järjestetään mm. kokkikursseja nuorille. Myöhemmin on saatu projektirahoitusta pihan kunnostukseen. Jätteenkäsittelypaikalle rakennettiin katto, rakennettiin leikki-

*Kuva 14:
Tennilän ryhmä-
perhepäiväkodin
lapset.*

mökki ja hiekkalaatikko sekä aita erottamaan pysäköintialue varsinaisesta pihasta. Samassa yhteydessä pantiin kuntoon istutukset ja uusittiin tonttia ympäröivät vanhat ja lahonneet koivut. Kolmannessa projektissa maalattiin koulun peltikatto ja vanhat ikkunat uusittiin. Näihin projekteihin saatiin rahoitus ETPÄHÄN kautta ALMA -rahoista. Koulua käytetään jatkuvasti ja käyttö on lisääntynyt kyläläisten otettua vastuun koko kiinteistöstä. Projektin ansiosta on koulun kunto kohentunut ja sen käyttöarvo kasvanut merkittävästi.

Paikalliset voimat saadaan mukaan

Sekä silloin kun on kysymyksessä kylän kehittäminen perinteisessä mielessä, mutta myös silloin kun tuotetaan hyvinvointipalveluja, on tärkeää lähteä paikallisista vahvuuksista ja tekijöistä. Usein taustalla ovat naisten tarpeet ja toisinaan naiset ilmaisevat koko kylän tarpeet panemalla alulle hoito- ja hoivatoimintaa. Joskus voitokuvien naisten tilantarve kangaspuilleen johtaa siihen, että monet muut tarpeet nousevat pintaan, mutta näin ilmenee myös uusia kehitysmahdollisuuksia. Näin kävi Miehikkälän kylässä, jossa kylän aktiiviset naiset ovat vieneet kehitystä eteenpäin.

■ Kudontatilat olivat aluksi tärkeimmät. Niihin voitiin sijoittaa Suur-Miehikkälän Marttayhdistyksen, Taidekäsityöyhdistyksen sekä yksityishenkilöiden kangaspuut, kaikkiaan yhdeksän ja kutominen saattoi jatkua. Tilaustyöt, joita koko ajan oli ollut kohtuullisesti, voitiin näin toteuttaa. Käsityöharrastajille tarjottiin mahdollisuus kutoa, opastuksella tai ilman. Tilassa avattiin myyntinäyttely. Myytävänä oli erilaisia kudontatöitä, neuletöitä ja ompeluksia sekä pärekoreja ja luonnollisesti arpoja.

Kudonnan ohella kehitettiin siivouspalvelua. Miehikkälän kunta oli vähentänyt oman siivouksensa minimiin. Kunta solmi osuuskunnan kanssa sopimuksen kotipalvelusta joillekin sotainvalideille ja heitä on vieläkin asiakkaina. Kunnan muistakin kotipalveluasiakkaista on tullut Toimituvan asiakkaita. Myös yksityistalouksia kuuluu asiakaspiiriin. Ihmiset tuntevat oikeuden vähentää kotitaloustyöstä aiheutuneet maksut verotuksessa ja se on merkittävästi lisännyt koti- ja siivouspalvelujen kysyntää. Tyytyväiset asiakkaat ovat kuitenkin parhaita markkinoijia. Yhdessä on sovittu, että laadusta ei tingitä. Se mitä tehdään, tehdään kunnolla.

Pito- ja juhlapalvelu täydentää

Osuuskunnan kurssitoiminta aloitettiin marraskuussa 1997 pärekurssilla. Silloin oli toimitilojen kunnostus vielä vähän kesken, mutta se ei estänyt toiminnan aloittamista. Korikurssin loppuksi pidettiin avointen ovien päivä, johon osallistui noin 200 henkilöä. Kurssitoi-

*Kuva 15:
Osuuskunta
Toimituvan ko-
rimyynti.*

mintu jatkuu uusilla kori-, tuohi- ja kukkakursseilla. Tiloja on muuhunkin käsityöhön. Vuoden aikana on järjestetty muutamia kursseja. Tällaisen toiminnan turvaamiseksi etsitään nyt sopivaa yhteistyökumppania. Osuuskunta Toimitupa voi tarjota tilat sekä vastata kahvista ja ruuasta. Jos joku muu järjestö hoitaa itse kurssitoiminnan. Koko kurssipaketin laatimista pidetään rasittavana sekä työ määrältään että taloudellisesti. Hyvinä yhteistyökumppaneina mainitaan kansalaisopisto, muun muassa ompelupiiri kokoontuu Toimituvassa.

Jo toiminnan alkuvaiheessa alettiin Toimituvassa leipoa, pidettiin myyjäisiä, osallistuttiin toreille ja markkinoille, järjestettiin joulupäivällinen. Vähitellen syntyi pito- ja juhlapalvelu. Sen osuus muusta toiminnasta on kasvanut tasaisesti ja alkaa olla merkittävin ja tuottavin osa toimintaa. Toimituvassa järjestetään myös tilauksesta perhejuhlia, mutta juhla valmistelut tehdään usein myös juhla kodissa. Pito- ja juhlapalvelun kehittäminen kuuluu tulevaisuudensuunnitelmiin.

Osuuskunta Toimitupa suunnitteli järjestävänsä lasten päivähoitoa sekä vanhusten päivätoimintaa. Palvelulle ei kuitenkaan ollut kysyntää. Vanhusten kylvettämistä varten rakennettiin saunatilat, mutta käyttöaste on ollut hyvin vaatimaton. Pito- ja juhlapalvelun kehittyessä olisikin ollut kannattavampaa laajentaa keittiötiloja saunan sijaan. Lasten päivähoitoon ajateltu pieni huone voidaan väli seinillä liittää suuren kokoushuoneen lisätilaksi.

Työosuuskunnat työllistävät

Työosuuskuntien päätavoite on työttömien jäsenten työllistäminen. Työosuuskuntien määrä lisääntyi huomattavasti 1990 -luvulla ja niistä on tehty useita tutkimuksia. Muutamat menestyneimmät työosuuskunnat ovat eri syistä lopettaneet toimintansa, mutta monet ovat edelleen markkinoilla ja ovat saaneet hyviä tuloksia aikaan.

Hankoniemen Työosuuskunnalla on ollut mielenkiintoisia kehitysvaiheita.

■ Ajatuksena oli työvoiman myynti lähinnä rakennus- ja kotipalvelualalla, koska näistä oli jäsenillä eniten kokemusta.

"Ajattelimme erikoistua talojen purkuun", kertoo Johannes Runeberg. "Se johtui siitä, että samaan aikaan oli astunut voimaan uusi laki, joka edellytti, että myös purkujäte lajitellaan. Me uskoimme siinä olevan meille markkinaraon."

Mutta näin ei käynyt, ilmeni että monet yhdistykset hankkivat rahaa juuri purkamalla taloja ja he tekivät sen talkootyönä. Koska osuuskunta edellytti työntekijöidensä saavan käyvän palkan, osuuskunta ei pärjännyt hintakilpailussa.

"Teimme koko joukon erilaisia töitä, kuten maalasimme 500 tuolia erääseen ravintolaan täällä Hangossa, mutta vähitellen ihmisiä tippui pois. He saivat muita töitä muun muassa tehtaassa, jossa muutamat olivat ensin olleet tilapäistöissä osuuskunnan kautta. Mutta he suoriutuivat niin hyvin, että saivat vakituisen paikan. Koska meidän tarjoamamme tuote - työvoima - loppui, hävisivät myös toimintamme edellytykset."

Sitten kului muutamia vuosia, vuosien 1998-2001 välillä oli osuuskunnalla satunnaista toimintaa; yksi aiemmin kirjanpidon parissa työskennellyt jäsen jatkoi palvelujen myyntiä eri yrityksille Hangossa. 2001 sai osuuskunnan puheenjohtaja Hannu Äijälä tarpeekseen työstään peltiseppänä ja päätti puhalttaa uutta eloa toimintaan.

"Väsyin tekemään töitä peltifirmassa ja olemaan yksinäinen yrittäjä. Päätin aloittaa työt osuuskunnan kautta."

Hannu Äijälän jälkeen tuli pari muuta pikkuyrittäjää - putkimies ja puuseppä - jotka myös olivat kyllästyneet hoitamaan kaiken itse. Osuuskunnan ekonomi otti hoitaakseen heidän paperityönsä ja he voivat keskittyä itse työhön. Toinen heistä kärsii myös sairaudesta, jonka vuoksi hän ei ajoittain voi tehdä työtä ja osuuskuntamuoto teki sukkuloinnin työn ja sairausjaksojen välillä helpommaksi. Tämä tarjoaa myös mahdollisuuden kokeilla yritysajatusta ilman että on kaikessa yksin.

"Mutta en usko, että se joka on aloittanut osuuskunnassa, haluaa vaihtaa", sanoo Hannu Äijälä.

Samassa yhteydessä sai osuuskunta tarjouksen vuokrata vanhan satamakonttorin ja syntyi ajatus kunnostaa siitä toimintakeskus, joka tarjoaa palveluja sekä työttömille että muille ryhmille. Työllistämistuella osuuskunta palkkasi uuden kirjanpitäjän ja nyt työntekijöitä on kaikkiaan kahdeksan.

"Osuuskunnassa työskentelemisessä on yksityisyrittäjänä toimimiseen nähden monia etuja", sanoo Hannu Äijälä.

"Osuuskunta huolehtii kaikista vakuuksista ja takuumaksuista ja työntekijä saa palkkansa. Jos työt loppuvat, on karenssiaika lyhyempi. Kaikki työntekijämme saavat käyvän palkan; jos työntekijä saa 13 € tunnilta, me laskutamme asiakkaalta kaksinkertaisen

määrän ja lisäksi alv:n. Useimmat työntekijät tekevät erilaisia rakennustöitä, pikkukorjauksia ja talomaalausta. Osuuskunta pyrki lisäämään kiinnostusta uutta verovähennystä kohtaan, joka tekee yksityishenkilölle mahdolliseksi vähentää erilaisten kotitöiden palkkakustannukset verotuksessa. Erityisesti kun on kysymyksessä siivous, ei mahdollisuuksia ole vielä huomattu riittävästi", toteaa Johannes Runeberg.

Talouden hallinta

Paitsi mahdollisuutta kasvaa kotipalvelualalla Johannes Runeberg näkee muitakin tavoitteita osuuskunnalle. Kun joukko pienyrittäjiä on liittynyt yhteen, tarvitaan raaka-ainevarastoa ja koska ostaminen suurissa erissä on halvempaa, tarvitaan säilytyspaikka. Osuuskunta onkin äskettäin tarjoutunut ottamaan haltuun talon, joka voi toimia varastona. Hän uskoo myös tavoitteellisempaan yhteistyöhön työvoimaviranomaisten kanssa.

Osuuskunnan tiloissa on tietokoneita, joiden kautta työttömät voivat itse etsiä työtä internetistä. "Työtori" taas toimii sisäisenä työnvälityksenä, jossa jäsenet markkinoivat taitojaan.

Toinen tulevaisuudenvisio on lisääntynyt yhteistyö Hangon kaupungin kanssa kuntouttavasta työllistämisestä, mitä kaupunki on lain mukaan velvollinen tarjoamaan pitkäaikaistyöttömille. Tiukan taloudellisen toiminnan ohessa osuuskunta panostaa myös ihmisten kohtaamisten järjestämiseen. Uusi ajatus on työttömille ja muille päiväaikaan vapaana oleville järjestetyt iltapäivätanssit.

"Vaikka työttömyys on vähentynyt noin 10 prosenttiin, niin valitettavasti on moni 10 vuotta sitten työttömäksi jäänyt edelleen sitä", sanoo Johannes Runeberg. "Ja ihmisiä on vaikeampi tavoittaa. Kymmenen vuotta sitten ihmisiä tuli tiedotusiltoihin ja tapaamisiin, mutta nyt on vaikeampaa."

Tässä näkyy Hangon tausta teollisuuspaikkakuntana, ihmisiltä puuttuu sosiaalinen verkosto, kun jotain sattuu. Sekä Hannu Äijälä että Johannes Runeberg ovat tyytyväisiä osuuskunnan nykyiseen toimintaan. Se on muuttunut ihmisten tarpeiden mukaan, mikä on osuuskuntatoiminnan vahvuus.

Osuuskunnan esikuvalla Kirkkonummella ei käynyt yhtä hyvin, se päättyi konkurssiin. Sen vuoksi Johannes Runebergillä on yksi neuvo ennen muita kaikille, jotka haluavat harjoittaa taloudellista toimintaa aatteellisissa yhdistyksissä tai osuuskunnissa.

"On tärkeää pitää taloudellinen valvonta kaikissa vaiheissa. Älä luota siihen, että joku tarjoutuu auttamaan taloudenpidossa. Jos itsellä ei ole pätevyyttä, kannattaa ostaa palvelu. Ja vältä käteistä rahaa, mitä vähemmän sitä on, sitä pienempi on riski, että jotain häviää."

**Huomioi
paikalliset tarpeet**

**Käytä hyväksesi
paikallista
tietämystä ja
voimavaroja**

**Pyrki yhteistyöhön
Usko itseesi ja
paikallisyhteisön
mahdollisuuksiin**

7. Sopimukset ja rahoitus

Me hukumme yksityiskohtiin ja menetämme perspektiivimme.

Älkäämme ohittako elämässä olennaista.

Virsi 249 ruotsinkielisestä virsikirjasta

Elinehto yhteisötalouden toimijoille on toimiva yhteistyö julkisen sektorin kanssa. Olemme aikaisemmin todenneet, että kylätaloutta harjoitetaan valtaosin sosiaali- ja terveydenhoitoalalla, missä sopimukset ovat yhteistyön ja rahoituksen perusedellytyksiä. Myös muita aloja on yhä suuremmassa määrin tullut mukaan, esimerkiksi nuoris- ja urheiluseurat, jotka tarjoavat paljon iltapäivätoimintaa alakouluikäisille lapsille. Myös säätiöt rahoittavat tällaista toimintaa.

Mutta yhteistyöhön kuuluu muutakin kuin palvelujen osto ja myynti sekä toiminnan avustaminen. Usein rahoitetaan myös investointeja. Silloin tarvitaan useita ulkopuolisia lähteitä. Tämä on konkreettisesti koettu Vaarankylässä Paltamon kunnassa.

■ Vaarankylän kyläkoulu oli lakkautettu jo 1977. Paltamon kunta laittoi sen 1992 myyntiin. Kyläläiset huolestuivat - yhteinen kokoontumispaikka ja kyläyhdistyksen "koti" menetettäisiin. Koululla ei ollut edes mukavuuksia, ei sisävessoja eikä lämmintä vettä, mutta silti kiinnostuneita ostajia kävi paljon. Koulun ostamisesta syntyi kilpailua, mutta lopulta kyläyhdistys sai ostaa sen kunnalta 1000 markan nimelliseen kauppahintaan. Ehtona oli, ettei kyläyhdistys saa myydä koulua eteenpäin.

Kauppahinnan keräämisessä yhdistyksellä ei ollut ongelmia, mutta koulun ylläpitokulut epäilyttivät - olisiko niihin varaa? Koulu oli myös ison remontin tarpeessa. Paltamon kunnalta saatiin koulun kunnostamiseen "myötäjäisinä" 27 000 markkaa. Se ei ollut tarpeeseen nähden vielä paljon mitään. Rahaa saatiin jonkin verran myös ympäristökeskukselta ja jakokunnalta. Raha-automaattiyh-

*Kuva 16:
Vaarankylän kyläkoulusta kunnostettiin Vaarantaloksi.*

distykseltä saatiin ensimmäisenä kyläyhdistyksenä avustusta, 250 000 markkaa, silloisen kainuulaisen ministerin, Terttu Huttu-Juntusen, alettua hankkeen kummiksi. Tämä summa on jo huomattava, vaikka sekin vielä vaatimaton verrattuna siihen, mitä haettiin kokonaista 3,2 miljoonaa markkaa.

Tähän oli siten tyydyttävä, toimintaan ei rahaa silloinkaan saatu, ainoastaan investointeihin. Mutta investointien omarahoitussuudeksi kelpasivat luontoissuoritukset! Silloin alkoi kyläyhdistyksen puuhamiesten ja -naisten päättäväisyys, sitkeys ja ahkeruus näkyä. Rahaa on todellakin käytetty ainoastaan tarvikkeiden ostoon. Kaikki muu on tehty talkoilla. Ainoastaan sähkötyöt oli lupa-asioiden vuoksi teetettävä ammattilaisella, muihin töihin on kylältä löytynyt niin eläkkeellä olevia työnjohtajia kuin timpureitakin. Kierrätystavara kelpasi, lahjoituksia otettiin vastaan. Kaikkea mahdollista tuoleista tietokoneisiin asti on kunnostettu ja korjattu.

Lopulta remonttirahoilla on saatu suorastaan ihmeitä aikaan. Ensimmäisessä remontissa tehtiin sisäsauna ja kaksi vessaa. Vähitellen on jatkettu - nykyisin talolta löytyy laadukasta majoitustilaa 25 hengelle, kaksi salia, pitopalvelutasoinen keittiö, toinen keittiö majoittujille, lukuisia WC-tiloja, pihasauna, komea hirsikota 40 hengen kestitsemiseen, täydelliset astiastot 130 hengelle. Ullakolle ollaan remontoimassa oleskelutilaa, jonne myös OSKU-piste siirretään.

Kysyttäessä, miten tämä kaikki on ollut mahdollista, vaarankyläläiset myöntävät, että heillä on "nukkaset kourat".

Kun koulu on uhattuna

Samanaista kehitystä voidaan nähdä Tennilän kylässä Hollolassa, jossa kyläläiset osuuskunnan muodostettuaan ostivat koulukiinteistön, joka vuosikautia oli ollut kylän luonnollinen kokoontumispaikka. Samanaikaisesti rekisteröitiin kyläyhdistys tehtävänsä kehittää toimintaa. Osuuskuntaan merkittiin 60 osuutta hintaan 1000 mk/kpl. Kyläyhdistys neuvotteli kunnan kanssa kiinteistökaupasta,

*Kuva 17:
Tilat kunnostettiin
talkootyönä.*

kun taas osuuskunta omistaa ja hoitaa kiinteistön ja otti pankkilainan viedäkseen projektin päätökseen.

Koulun ostamisesta lähtien pyrittiin kylän lasten päivähoidon saamaan omaan kylään, sillä monia lapsia kuljetettiin päivähoidon kunnan keskustaan. Tennilän koulun osuuskunta anoi POMO -rahoja muuttaakseen koulun tilat asianmukaisiksi päivähoidon varten.

Neuvottelujen jälkeen päädyttiin yksityiseen perhepäivähoitokotiin. Erityisvaatimukset edellyttivät muun muassa palo-osastointia, kuraeteistä sekä vaatteiden kuivatustilaa. Kunnostuksen johtoryhmässä olevat 2-3 kyläläistä hoitivat yhteydet kunnan sosiaalisektoriin, rakennustarkastuksen, LVI -tekniikan ja terveystarkastajan kanssa. Kunnostuksen kustannusehdotus oli 200 000 mk:aa, josta puolet tulisi avustuksina. Omaa rahaa tarvittiin 30 000 mk:aa ja talkootyön osuudeksi jäi 70 000 markkaa. Talkoosyö ylitti moninkertaisesti projektin edellyttämän osuuden.

Vuoden 1999 keväällä, kesällä ja syksyllä tehtiin paljon kunnostustöitä. Kaikkiin töihin löydettiin omasta kylästä ammattimiehiä ja taitavia käsiä. Projekti oli suuri työ ja vaati paljon ihmisten aikaa, voimia ja osallistumista. Kaikki työt hoidettiin erinomaisesti ja entinen talonmiehen asunto muutettiin ryhmäperhepäiväkodiksi. Kunnostuksen aikana tapahtunut paloturvallisuusvaatimusten tiukentuminen aiheutti joukon muutoksia ja vaikeuksia. Ainoa asia, mikä oikeastaan yllätti, olivat projektibyrokraatian käännteet.

Alussa tarvitaan rahaa

Joskus tarvitaan rahaa, jotta toiminta lähtee käyntiin. Tämä on tullut selväksi esimerkiksi niissä työosuuskunnissa, jotka ensisijaisesti työllistävät työttömiä jäseniään. Jos työttömyys on jatkunut kauan, eivät edellytykset yrittäjäksi ryhtymiselle ole suuret. Silloin voi osuuskunta yritysmuotona soveltua hyvin tarkoitukseen. Jäsenet itse määräävät panoksen eikä sille ole ala- eikä ylärajaa.

Mutta alussa tarvitaan enemmän rahaa kuin mitä jäsenten panoksilla voidaan saada kokoon. Silloin on neuvonta ja tuki julkiselta taholta tarpeen. Työosuuskunta Länsi-Saimaan Työosuuskunta Kimara on voinut kolminkertaistaa jäsenmääränsä ja kasvattaa liikevaihtoaan merkittävästi kolmen ensimmäisen toimintavuoden aikana. Mutta niinpä tukea on saatu työvoimahallinnolta.

■ Marraskuussa 1999 allekirjoitettiin perustamisasiakirjat ja osuuskunnan rekisteröintipäätös tuli vuoden 2000 alussa. Kaakkois-Suomen TE-keskus myönsi osuuskunnallemme omatoimisuusavustuksen 10 kuukaudeksi. Tuen avulla palkkasimme joukostamme toiminnanohjaajan organisaattoriksi ja toimiston rutiinitehtäviin. Kokemuksemme mukaan on ehdotonta, että on henkilö "jolla on narut käsissään" ja kokonaisuudessaan "homma hanskas-

sa". Lisäksi omatoimisuusavustuksen turvin hankittiin ATK- laitteet, matkapuhelin, toimistotarvikkeita ja vuokrattiin Savitaipaleen kunnalta kalustettu toimistotila. Ilman tukea emme olisi hankintoja pystyneet tekemään.

Samalla kuitenkin hieman kritisoimme tukijärjestelmää. Nykyisellään osuuskuntien saama omatoimisuusavustusaika on 6 kuukautta, joka on liian vähän nostamaan yritys pystyy ja tuottavaksi. Meidän 10 kuukauttakin oli liian lyhyt aika. Omatoimisuusavustusajan jälkeen palkkasimme yhden joukostamme yhdistelmätuella vuodeksi. Nyt työntekijän palkkaukseen saadaan KELA: n työllistämistukea.

Jo ensimmäisen vuoden aikana saimme useita uusia jäseniä. Tuli miehiä toimiston ovelle ja halusi liittyä joukkoomme. "Työtä olisi jo, jos olisi firma". Työn ostajat, erityisesti yritykset yms. organisaatiot eivät käytä kuutamourakoitsijoita. Eihän toki tekijälleenkään "piimeä työ" ole edullista, jos vakuutus- ja eläketurva- asiat ovat hoitamatta.

Entiset maatalousyrittäjät ovat hakeutuneet osuuskunnan kautta työhön. Syystä tai toisesta päättynyt maatalousyrittäjätoiminta ei ole lopettanut työhalukkuutta, eikä olemassa olevaa työtaitoa. Lisäksi heillä on jo olemassa olevat verkostot, joiden kautta työn myynti helpottuu. Ja onhan mökin mummusta mukavampaa pyytää tuttua emäntää naapurista kotiavuksi, kuin kutsua ventovierasta palveluihmistä kaukaa kirkolta.

Ennakkoluulottomia virkamiehiä

Vastaavanlaisia kokemuksia on saatu Osuuskunta Toimituvassa Miehikkälän kunnassa Kymenlaaksossa. Sen perustivat kylän aktiiviset naiset, ja toiminta pohjaa kylän perinteisiin ja olemassa oleviin vahvuksiin, mm. kudontaan ja muuhunkin käsityöhön sekä ruokaan.

■ Mukaan lähti seitsemän naista. Joillakin oli lypsykarjaa, joillakin iti ajatus maatilan tuotannonsuunnan vaihtamisesta, joillakin taas ajatus löytää lisäansioita. Oikeus työttömyysturvaan säilyy, jos omistaa yrityksestä alle 15 %, joten osuuskuntaan piti saada mukaan vähintään seitsemän jäsentä. Onneksi tuo määrä löytyi, vaikkei se jälkeenpäin ajatellen ihan helppoa ollut.

Kaakkois-Suomen TE-keskuksen maaseutuosastolla ylitarkastajana silloin työskennellyt, osuuskunnan jäsenten mielestä innovatiivinen ja rohkea Pekka Mutanen saa kiitokset miehikkäläläisiltä naisilta. Häneltä saatiin arvokkaita neuvoja asioiden eteenpäin viemiseksi ja hän myös kehotti miettimään toiminnan turvaamiseksi osuuskunnan perustamista.

Niin Hankehiomon vetäjä Tuula Joenpolvi kuin Osuuskunnan

johtohahmoksi päätyneet Helka Ihaksi myöntävät, ettei alussa paljon tietoa ollut. "Liikkeelle lähdettiin ihan "pystymetsästä". Nöyrästi mentiin vain erilaisten viranomaisten luokse, esiteltiin hankeajatukset ja pyydettiin apua asioiden hoitamiseen. Luovuttamiseen ei tässä vaiheessa enää suostuttu, vaikkei kaikki aivan vaivatonta ollut. Kunnantoinimiston esitteistä ja kirjastosta etsittiin pohjatietoa mm. 5b-alueen tukimahdollisuuksista. Tietoa kyllä löytyi, kun osasi etsiä oikeista lähteistä."

Pellervon julkaisema osuuskunnan perustamisopas saa naisilta kiitosta. Patentti- ja rekisterihallituksen tarjoama palvelu oli asiallista ja hyvää. Käynnistysvaihetta auttoi paljon Miehikkälän kunnan positiivinen suhtautuminen perustettavaan osuuskuntaan.

Alkuajan toimintaa hankaloittivat käytössä olleet pienet käteisvarat. Osuuskuntalaiset eivät olleet halukkaita sijoittamaan omia varojaan, mieluummin sijoitettiin yhteiseen hyvään omaa työpanosta. Talkoita on aina tehty paljon ja tehdään vieläkin. Osuusmaksuksi sovittiin harkinnan jälkeen 200 markkaa. Näin kertynein varoin suoriuduttiin osuuskunnan perustamiskuluista. Yhteisestä päätöksestä lainaa ei otettu. Toiminnan aloittamiseen haettiin kehittämisrahaa. Hakemista ei koettu vaikeaksi, asiaa auttoi tietenkin Kaakon Hankehiomo, jonka suojissa osuuskunnan toiminta käynnistettiin.

Näin jälkeinpäin ajatellen osuuskuntalaiset myöntävät, että alkurahoitusta olisi voinut miettiä uudemman kerran. Toimintojen sujumiselle kunnollinen alkupääoma on tarpeen. Alusta asti on järjestetty osuuskunnan toimintaa tukevia arpajaisia. Miehikkälän pelimannipäivillä ovat osuuskuntalaiset arpalippuineen jo tuttu näky. Arpajaistuotolla on ollut tärkeä taloudellinen rooli.

1999 osuuskunta sai silloiselta Kymenlaakson POMO -yhdistykseltä hankerahaa tietokoneen ja kirjanpito-ohjelman hankkimiseen. "Ilman hankerahoituksia tuskin oltaisiin tässä", osuuskuntalaiset toteavat.

Mutta toisenlaistakin rahoitusta on. Suomessa ei ole sellaisia sosiaalisia luottolaitoksia, joita on monessa Euroopan maassa, esim. Banca Etica Italiassa. Meillä kylätalouden järjestöt ovat joutuneet usein turvautumaan rahastojen ja tavallisten luottolaitosten myöntämiin toiminta- ja investointiavustuksiin.

Iltapäiväkerho vetää mukaan

Dagsmarkin kylästä Kristiinankaupungista löydämme hyvän esimerkin yhteisötaloudesta. Kyläläiset ovat vähin varoin onnistuneet pitämään toiminnassa hyvin suosittua iltapäiväkerhoa. Alusta lähtien sitä on johtanut Dagsmarkin nuorisoseura. Toiminta alkoi luvulla 1999-2000.

■ "Nuorisoseura oli silloin aktiivinen ja se voi käyttää vastara-

Kuva 18:
Helka ja Tuomo Ihaski-
ven navetasta kunnos-
tettiin Hankehiomo.

• kennetun nuorisoseuratalon uusia, hienoja tiloja. Kaupungin taholta
• kysyttiin, oliko iltapäiväkerhoa kohtaan mielenkiintoa. Koska vanhat
• perinteiset tanssit NS -talolla eivät enää vetäneet, etsittiin uusia toi-
• mintamuotoja", kertoo Roger Lundell. Ajatus iltapäiväkerhosta sopi
• hyvin uuteen toimenkuvaan. Idea johti siihen, että nuorisoseura haki
• ja sai rahoitusta Nuoresta Suomesta. Lundell, joka on hoitanut rahoi-
• tusta, on viettänyt useita tunteja tietokoneen ääressä etsimässä ra-
• hoituslähteitä internetistä. Se ei aina ole helppoa. Myös lääninhalli-
• tus ja Brita-Maria Renlundin Muistorahasto ovat olleet rahoittamassa
• projektia. Kunta ei tähän mennessä ole sitä tehnyt.

• "Alussa rahoitus oli melko vaatimatonta ja se riitti pitämään ker-
• hon toiminnassa vain kahtena iltapäivänä viikossa, mutta välipala-
• ja materiaalikustannukset kyllä katettiin. Ohjaaja toimi täysin aat-
• teellisesti. Lukuvuonna 2000-2001 toimittiin samalla tavalla, mutta
• seuraavana vuonna jo viitenä päivänä viikossa. Koska nuoriso-
• seura sai enemmän rahaa, voitiin nyt palkata ohjaaja neljänä päi-
• vänä viikossa. Perjantaisin ohjasivat vanhemmat toimintaa kukin
• vuorollaan. Pienessä kylässä kuten Dagsmark on tiettyä sosiaalista
• painetta ja vanhemmat oli melko helppo saada mukaan. Se ei var-
• maankaan onnistu suuremmissa kaupungeissa", tuumii Lundell.
• Myös viime vuonna iltapäiväkerho toimi viitenä päivänä viikossa.

Hankerahoitus yhä tärkeämpää

Suuri osa viime vuosien paikallisesta kehitystyöstä on rahoitettu kansallisin ja eurooppalaisin projektivaroin. Tätä ovat yhteisötalouden järjestöt heti käyttäneet hyväkseen. Ne olivat ensimmäisten joukossa markkinoilla Suomen liittyttyä EU:n.

Yksi aktiivisimmista on Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys, jonka oli 1998 pakko miettiä eri mahdollisuuksia toteuttaa jatkossa mm. vanhusten kotipalvelua sekä kierrätystoimintaa. Tämä siksi, että valtion työllistämistuki yhdistykselle lakkasi.

• ■ Uudeksi ratkaisuksi tuli hanke- ja projekti-työskentely, jonka
• yhtenä mahdollistajana oli Suomen liittyminen EU:n jäseneksi
• vuonna 1995. Kyläyhdistys alkoi toteuttaa toimintaansa projektei-
• na, mikä tarkoittaa sitä, että kyläyhdistys yrittää sopeuttaa tavoit-
• teensa muun muassa Euroopan Unionin tavoitteisiin ja toteuttaa
• toiminnallaan niitä. Tämä tarkoittaa kyläyhdistyksen suurempaa si-
• toutumista hankkeisiin kuin aiemmassa toiminnassaan.

• Hanketoiminnan myötä tuli uusia yhteistyökumppaneita, joita oli-
• vat Raha-automaattiyhdistys, Kainuun TE-keskus ja Kainuun ympä-
• ristöpiiri. Kyläyhdistyksen vastuu projektien päätöksenteosta ja
• toteuttamisesta kasvoi. Vuonna 1998 kaikki rahat alkoivat kiertää
• kyläyhdistysten tilien kautta, mikä näkyi liikevaihdon seitsemänker-
• taistumisena vuodesta 1998 vuoteen 2002.

Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistyksen koordinoimat hankkeet:

Hanke	Toteutusaika	Yhteistyötahot/rahoitus
Lulu-hanke, Lukkarinnurmen ja luontopolun rakentaminen	1997-89	Leader II
Vanhusaputyön kehittäminen	1997-2000	TE-keskus työvoimaosasto/projektitukiraha
Vanhusten kotipalvelun kehittäminen	1997-2000	RAY
Vanahis1-hanke, Vanhiksen ja sen ympäristön kehittäminen	1999-2000	Leader II
Kierrätystoiminnan kehittäminen	1999-2000	Yhteistyössä mukana veturihanke/ESR-rahoitus
Kyläkoulutusohjelma	1999-2000	Leader II
Kansainvälistyminen, Tiiksa, yhteistyön kehittäminen Venäjän Karjalaan	1999-2003	Leader II ja omarahoitus. Yhteistyössä Oulun yliopisto Arkkitehtiosasto. Hankkeeseen haetaan jatkorahoitusta Interreg III:sta
Vanahis-puistohanke	1999-2001	Kainuun Ympäristökeskus
Yhdessä, taajama-maaseutu yhteistyö kehittäminen	1999-2003	Elämysmatkailun kehittäminen ja suora myyntitoiminnan käynnistäminen Kajaanin alueella. Hankkeen toteutusosalle haettu rahoitusta EU:n I-ohjelmasta/EMOTR
SER-hanke: Kainuun sähkö- ja elektroniikkaromun keräyksen, käsittelyn ja kuljetuksen organisointi, esiselvitys ja käsittely	2000-2001	Ympäristöministeriö/Kainuun Ympäristökeskus
Vanahis-hanke, rakennuksen kunnostus ja siihen liittyvän toiminnan kehittäminen	2001-2003	OPM, Kajaanin kaupunki
Palvelukeskus Areena, vanhusapupalvelut Nakertaja-Hetteenmäen ja Kajaanin keskustan alueen sekä Kajaanin Reumayhdistyksen jäsenille	2001-2003	Kainuun TE-keskus/työvoimaosasto
Kodinkoneet kiertoon, se-laitteiden kierrätysjärjestelmän levittäminen koko Kainuuseen	2002-04	Kainuun TE-keskus/työvoimaosasto

Kyläyhdistyksen toimintaa säätelevät säännöt monimutkaistuvat, kun kaikkien kyläyöntekijöiden palkanmaksu siirtyi kyläyhdistykselle. Yhdistys otti hanketoiminnan myötä kokonaisvastuun taloudesta, jota on rakennettu omavaraiseksi. Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistyksen perusrahoituksen (omarahoituksen) turvaajana on kierrätystoiminta, joka mahdollistaa myös perustoiminnan jatkumisen ja kehittämisen.

Omistaa ja hallita

Sokojan kylässä Kokkolassa on kyläläisten aloitteesta rakennettu kylätalo, joka sisältää kylän tärkeät peruspalvelutoiminnot. Velkuan

kunnassa taas rakennettiin kunnan aloitteesta kunnantalo. Se määrittellään kuntalaisten olohuoneeksi, koska se sisältää palveluja kaikille ja palvelee sekä kunnan asukkaita että turisteja.

Kummassakin tapauksessa perustettiin toimintaa ylläpitävät yhdistykset ja ne ovat sopimuspuolena kuntaan päin kun palveluja ostetaan. Sen lisäksi muodostettiin kiinteistöosakeyhtiö, joka hoitaa rakennuksia. Sokojassa on tilanne sikäli mielenkiintoinen, että Kokkolan kaupunki omistaa 30 prosenttia osakkeista, kun taas kyläläisillä on osake-enemmistö 70 prosentillaan. Kunnan osakeomistus ja panostus rajoittuu siihen kiinteistön pinta-alaan, joka on rahoitettu julkisista varoista, so. päiväkotiin, joka on saanut sekä kunnallista että valtiollista rahoitusta.

Pääosan kiinteistöstä omistaa Sokojan Päiväkoti- ja kylätaloyhdistys, joka on saanut RAY:ltä rahoitusta niihin tiloihin, keittiö mukaan lukien, jotka palvelevat vanhustenhuoltoa. Yhdistys on myös ottanut lainan rahoittaakseen juhlasali/voimistelusalin rakentamisen. Kokkolan kaupunki on mennyt takuuseen lainasta ja on osittain myös avustuksin rahoittanut korkokustannukset. Juhlasali/voimistelusalialia käyttää runsaasti kunnan ylläpitämä kyläkoulu, joka sijaitsee kylätalosta vastapäätä, mutta jolta puuttuu sellainen tila.

Nykyään yhdistys hoitaa sekä kouluruokailun että koulukiinteistön huollon kouluviraston kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti. Perusturvavirasto ostaa päiväkotipalvelut ja osan vanhustenhuollosta. Yhdistys on monena vuonna saanut RAY:n avustusta vanhustenhuollon kehittämiseen. Nyt suunnitellaan, että kylätalon yhteyteen rakennetaan pieni vuodeosasto. Naapurikunta on jo ilmaissut kiinnostuksensa ostaa yhdistykseltä paikkoja.

Kylätalosta on tullut Sokojan asukkaalle suosittu oleskelupaikka. Siellä järjestetään suuri osa kaikista tapahtumista ja sitä vuokrataan sekä urheiluseuroille että muille yhdistyksille, mutta myös yksityishenkilöille ja järjestöille juhlia tai muita tilaisuuksia varten.

Velkuan yhdistys tarjoaa kaikkea: lasten päivähoitoa, asuntoja vanhuksille ja heidän huoltoaan, saattohoitoa, postiasiamiestä, turisti-informaatiota, apteekkia, lomakepalvelua, pesupalveluita, kirjastoa, nuoriso- ja kulttuuritoimintaa jne.

Kunta ostaa palvelut yhdistykseltä ja on näin saanut vähennettyä kustannuksia ja voinut ylläpitää sekä kehittää palvelua huolimatta pienestä koostaan. Yhdistys on anonut ja saanut tukea RAY:tä palvelutilojen rahoittamiseksi ja palveluasuntoja varten on saatu valtion asuntolaina. Kuten Sokojassa on Velkuankin yhdistys saanut toimintatukea RAY:tä. Muun muassa Leaderin ja Pomon kautta ovat kummatkin yhdistykset saaneet avustusta kehitysprojekteihin.

Toisilta oppimisen ja kokemusten vaihtamisen tärkeyttä ei voi korostaa tarpeeksi. Sokojalaiset kävivät yhdessä perusturvaviraston edustajien kanssa Velkualla 1990 -luvun alussa. He tutustuivat palvelukeskukseen ja saivat sieltä innoituksen ja monia hyviä neuvoja ajatukselle, josta muutama vuosi myöhemmin tuli Sokojan kylätalo.

8. Edetä vai perääntyä

*Jotkut ovat syntyneet liikuttamaan maailmaa
elämään mielikuviaan
Mutta useimmat meistä vain uneksivat
siitä mitä haluaisimme olla
Surullisempaa silti nähdä unelman kuolevan
kuin ettei koskaan ole tuntenut sitä
Sinulle, sokealle joka kerran näit,
sinulle kellot kumahtavat...
(Neil Peart)*

Useimmat kuvatut esimerkit ovat olleet menestystarinoita. Määrätietoisella ja pitkäjänteisellä työllä on onnistuttu vakiinnuttamaan asema kilpailulle avoinna olevilla markkinoilla, mutta ennen kaikkea on monessa tapauksessa käännetty kylien kielteiset kehityssuunnat positiiviseksi uskoksi tulevaisuuteen. Konkreettisilla esimerkeillä on osoitettu, että haja-asutusalueilla on myös toimeentulomahdollisuuksia.

Vaatumuksena on ollut onnistuminen kokoamaan yhteen halu aktiiviseen toimintaan ja kehitykseen. On edistytty ja annettu tilaa luoville ja uudistaville ratkaisuille, ja on ajettu menestyksellisesti asioita eteenpäin. Ilman luottamuksellista ja läheistä yhteistyötä julkisen sektorin, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa, ei näitä menestystarinoita olisi. Tämä ei missään nimessä tarkoita, että ongelmat nyt on ratkaistu. Päinvastoin, monet kylät tuntevat nyt suurempaa epävarmuutta kuin viidestä kymmeneen vuotta sitten.

Vaikka Saksalan kylä on selvinnyt maatalouden rakennemuutuksesta kohtuullisesti ja pystynyt kääntämään voitoksi kansallisuiston uhkan perinteiselle elämälle, vallitsee kylällä jonkinasteinen epävarmuus. EU:n maatalouspolitiikan kiemurat merkitsevät sitä, että pienviljelijät eivät voi suunnitella tulevaisuutta kovinkaan pitkällä tähtäimellä.

Saksalan Pienviljelijäyhdistyksen matkailupalveluaktiivien - "vanhojen ämmien", kuten he itse sanovat - piirissä vallitsee myös lievä väsymys, vaikka samaan hengenvetoon todetaankin, että "jos olisi jätetty nämä hommat tekemättä, paljon olisi kylältä pois". Matkailupalveluiden tuottamisella on myös tärkeä sosiaalinen rooli: työt ovat ehkäpä vielä enemmän yhdessäoloa kuin tulonlähde. Mitään

oleellista ei koeta tehdyn väärin. PVY:n piirissä ollaan toisaalta myös varovaisen toiveikkaita, sillä tällä hetkellä näyttää siltä, että aktiivien toivoma sukupolvenvaihdos on toteutumassa. Toimintaan on tullut mukaan kylän nuorempaa väkeä ja jopa kylälle muuttaneita uusia asukkaita.

Monet toimijat ovat painottaneet, miten tärkeää on yhteistyö kunnan kanssa ja olemme esimerkeistä nähneet, että kunnan asenne ja suhtautumistapa ovat olleet ratkaisevia kehitykselle. On pitänyt ilmaista itsensä hyvin ja käyttää tosiasioita perusteluidensa tueksi. Kunta on vaativa yhteistyökumppani ja yhteisötalouden edustajien on kunnioitettava julkisen sektorin työmenetelmiä ja niitä rajoituksia, joita julkisten varojen käsittely aiheuttaa poliittisessa päätöksenteossa.

Useimmat kunnat ovat ymmärtäneet yhteistyön lisäarvon - erityisesti tapauksissa, joissa on voitu osoittaa voittoa markkoina ja euroina. Silloin ei ole ollut vaikeaa tehdä suuria taloudellisia päätöksiä ja ryhtyä pitkäaikaisiin sitoumuksiin. Lokan kylässä Sodankylässä on yhteistyöstä kunnan kanssa positiivisia kokemuksia.

Sodankylän kunnan rooli on ollut huomattava osuuskunnan toiminnan käynnistyttyä. Osuuskunnan itse kalankäsittelyyn suorittamien investointien lisäksi kunta on investoinut jo aikaisemmin satamaan rakennettuun kalankäsittelyhalliin useita satojatuhansia euroja tilojen saneeraamiseksi EU -vaatimukset täyttäväksi työtiloiksi. Hallissa sijaitsevat kalankäsittelytilojen ohella jäävarasto, jäähuone, pakkastunneli ja pakkasvarasto. Hallin ohella kunta on investoinut lisäksi laitureihin ja sataman muuhun infrastruktuuriin. Kunta on tukenut osuuskuntaa myös ostamalla kylän koulun kouluruokailun ja talonmiespalvelut osuuskunnalta. Näihin molempiin toimenpiteisiin aloite on tullut kunnan puolelta.

Yhteiskunnallinen hyöty

Työsäätiö Jupiterissa todetaan, että työelämään perehdyttäminen on sijoitus, joka tuottaa tulosta.

■ Myönteiset vaikutukset ovat monivivahteisia. Jos perheen isä saa pysyvän työpaikan, näkyvät vaikutukset monella tasolla. Perhe on ehkä aikaisemmin ollut riippuvainen toimeentulotuesta, nyt sen sijaan aletaan saada verotuloja. Sosiaalisilla ongelmilla on taipumus vähentyä kun perheen olot ovat paremmalla mallilla.

Kansantaloudellisesti mielenkiintoinen tutkimustulos on se, että jos sosiaalinen yritys (työhönperhdyttämiskeskus) voi rahoittaa 30 % toiminnastaan omilla tuotoilla, on toiminta yhteiskunnan kannalta kannattavaa. Tämä voidaan osoittaa todeksi niin kutsutuilla vaihtoehtoisilla kustannuslaskelmilla, joissa on tulosta verrattu yhteiskunnan kannalta jos henkilö on joko työtön tai jos hän työllistyy työhönperhdyttämiskeskuksen kautta.

On siis kannattavaa panostaa ihmisiin ja uskoa heidän kykyynsä luoda parempi elämä!

Vedetään yhtä köyttä

Mutta tarvitaan paljon vapaaehtoista kiinnostusta, jotta projekti vietään päätökseen ja luodaan kestävää kehitystä pitkävaikutteisoin ratkaisuin. Ja se ei aina tapahdu ilman mutkia. Yttermarkissa ei epäröity ottaa vastaan haaste puhalttaa uutta eloa lakkautettuun kyläkauppaan.

■ On erittäin tärkeää, että hallitus ja työntekijät ovat yhtä mieltä, osaavat tehdä yhteistyötä ja luottavat toisiinsa", toteaa eräs aktiivisista. "Näin ei aina ole ollut. Alkuvaiheessa oli yhteistyökyky koe-tuksella jopa niin, että kutsuttiin koolle kokous, jossa hallitus asetti paikkansa käytettäväksi ja järjestettiin uudet vaalit. Uudella hallituksella on sittemmin ollut työrauha.

Ruokamyymlän käyttämien tilojen lisäksi on paljon varastotilaa tyhjillään. Takapihalla on suuria viljasiiloja ja sitten on vielä iso, lämmin sali, joka toimi rautaosastona aikaisemmassa osuuskaupassa.

*Kuva 19:
Vaasalaisen Jupitersää-
tön kahvila tarjoaa
mahdollisuuden työ-
harjoitteluun.*

• Ostoskeskuksen hallituksella on visioita kyläkauppaa täydentäväs-
• tä toiminnasta - jotakin mikä houkuttelee muitakin kuin kyläläisiä
• sinne. Seudun käsityöläisten ja yrittäjien keskuudessa on tehtyky-
• selyjä ja heille on tarjottu tiloja. Vielä tässä vaiheessa on liian ai-
• kaista ennustaa mihin päädytään. Jopa maataloustarvikeyrittäjien
• kanssa on keskusteltu ja toivotaan, että joku haluaa aloittaa pysy-
• vätoiminnan kyläkaupan yhteydessä.

• "Ei ole paljoakaan mitä olisimme voineet tehdä toisin", sanoo
• Sten Westerholm, entinen kansanopiston rehtori. "Kauppatoimin-
• nalle oli tarve ja ihmiset ovat lähteneet tukemaan vasta-avattua
• kauppaa suurenmoisella tavalla. Oma kauppa oli vielä tietoisuu-
• dessa eivätkä uudet ostotavat olleet ehtineet juurtua. Nykyinen
• elämäntapa voi olla uhka toiminnalle ajan oloon; nuorten sosiaali-
• nen käyttäytyminen on toisenlaista kuin vanhempien ihmisten -
• nuorille ostaminen on elämäntyyli."

• "On ollut kiehtovaa huomata, että jopa nykyisessä postmoder-
• nissa tietoyhteiskunnassa voidaan ihmisiä saada liikkeelle yhteisen
• edun nimessä", päättää Sten Westerholm. Tämä on hänen terveh-
• dyksensä kaikille yhteisötaloudesta kiinnostuneille!

Epäonnistumisetkin ovat kehitystä

Kommunikoi selkeästi

Arvioi voimavarat realistisesti

Uskalla uneksia ja nähdä visioita - ennen katastrofia

Hyväksy tosiasiat - älä anna niiden lannistaa sinua

Haitat voivat olla voimavaroja - älä unohda sitä

Tee tarpeista näkyviä

Tuo esille olennaisia tosiasioita

Luo ja jaa positiivinen visio

Ankkuroi visio avainhenkilöihin

Näe kokonaisuudet, ympäristöseikat ja realiteetit

Huolehdi siitä että et ole yhden kortin varassa

Kaiva sieltä missä seisot, jalosta ja paranna

Huomioi paikalliset tarpeet

Käytä hyväksesi paikallista tietämystä ja voimavaroja

Pyri yhteistyöhön

Usko itseesi ja paikallisyhteisön mahdollisuuksiin

Epäonnistumisetkin ovat kehitystä

Kommunikoi selkeästi

Arvioi voimavarat realistisesti